

ÚJRATEREMTETT VILÁG

EGY MAGYAR BALETT-TÁNCOS, TÁNCPEDAGÓGUS ÉS KOREOGRÁFUS, SOLYMOSSY KÁLMÁN ÉLETE AZ AUSZTRÁLIAI EMIGRÁCIÓBAN

Tongori Ágota PhD, egyetemi adjunktus, Magyar Táncművészeti Egyetem,
Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Absztrakt

Amikor az 1956-os forradalomban való részvétele után elmenekült Magyarországról, Solymossy Kálmán elvesztette az Operaház táncosának kedvező társadalmi státuszát, és a semmiből kellett újrakezdenie életét. Hitt abban, hogy a tánc az élete, és ehhez az elvhez hű maradt, bármilyenek voltak is a körülmények. Bár nem volt kereslet a táncosok iránt, örök optimizmusa, kitartása és bátorsága segítette neki abban, hogy kitartsa az általa választott úton. Megalapította korának legnagyobb balettiskoláját Ausztráliában, és olyan táncosokat nevelt és támogatott, akik közül sokan később a táncot választották hivatásul. Mindeközben koreográfiáival és televíziós jelenlétével jelentősen hozzájárult Ausztrália és a magyar közönség kulturális életéhez. A cikk elsődleges, másodlagos és harmadlagos forrásokra épül, és többnyire kényelmi mintavételre támaszkodik a hozzáférhető forrásokból, felhasználva mind az ausztrál, mind a magyar levéltárak online elérhető adatbázisát. Bár nem zár ki minden bizonytalanságot, a tanulmány Solymossy életének és hatásának egy – eddig homályosan feltárt – gazdag időszakát fedi fel.

Kulcsszavak: koreográfus, táncoktató, Ausztrália, klasszikus balett

1. BEVEZETÉS

Csinády Dóra, Eck Imre, Éhn Éva, Fülöp Viktor, Kun Zsuzsa, Lakatos Gabriella, Ősi János, Róna Viktor – csak néhány jól ismert név az öt közvetlenül körülvevők köréből, akikkel egy színpadon táncolt a Budapesti Operaház színpadán. Ennek a vitathatatlan ténynek az ellenére a hazai források az operaházi előadások szereposztását kivéve – ahol 1950 és 1956 között szóló szerepekben is táncolt – Solymossy Kálmánról mégis alig tesznek említést [lásd MTVA Archívum (*Kultúra - Balett - Solymossy Kálmán*, n.d.) és Opera DIGItár (n.d.)]. Igaz, életpályájának nagy részét külhonban töltötte, ezért az 1956 utáni pályájára vonatkozó adatok is távoliak, olykor szubjektív forrásokból származnak. Nem csoda, ha felmerül a kérdés, mennyire tekinthető hitelesnek a fellelhető információk laza halmaza. A kép

minél teljesebb felderítéséhez azonban érdemes az elérhető valamennyi töredékre, visszaemlékezésre támaszkodni, mivel a hazai szakirodalom, illetve audio- és videótár e tekintetben hiányos. Annak ellenére, hogy táncos pályafutásának az 1956-ig tartó szakaszát jól dokumentálják a hazai források (például az *Arcanum Digihteca* és az *Opera DIGItár*), az 1956-os forradalmi eseményekben való részvétele miatt (*On This Day*, 2020; Mrongovius, 2014; Tanka & Balás, 2005, 2009) a külföldre kényszerült művészről évtizedekig – méltatlanul – hallgattak a kortársak és a média is, így a köztudatból szinte törlődött Solymossy. Ezáltal azonban a legjobb szándék ellenére is, fülünkbe csenghet, hogy „(...) a magyar tánc történeti kutatás legnagyobb hibáját a ténszerűen, ám annál kevésbé alátámasztott és elemzett adatok kritikátlan felsorolása jelenti” (Kürti, 2018, p. 159). Ez a megállapítás ugyan a korai táncművészeti forrásokra vonatkozott Kürti László (2018) tollából, mégis a Solymossy Kálmán pályáját felderíteni szándékozó kísérletet is jellemzi egyfajta félhomályban való tapogatózás. Balettiskola alapítói, balettmesteri, táncpedagógusi karrierjének említése teljes mértékben hiányzik a magyar nyelvű feljegyzésekből – lásd MTVA *Archívum* (*Kultúra - Balett - Solymossy Kálmán*, n.d.) és *Opera DIGItár* (n.d.). Mindössze az *Ausztriai Kamarabalett*-ben egy alig két éven át tartó időszakban (Magyarországról való elmenekülése és Ausztráliába való kitelepülése közötti időszakban) betöltött szerepéről esik említés. Továbbá a kéthetenkénti egy alkalommal harminc percben sugárzott *Ausztráliai Magyar Televízió* műsorának általa betöltött vezetői tisztségéről lehet értesülni (Kurunczi & Balás, 2005). Kimarad azonban a rekordokból az ausztrál kulturális életben játszott jelentős, a baletthez szorosan kötődő balett táncosi, koreográfusi és pedagógusi szerepkör. Mintha csak a rendszer bosszút állt volna rajta, amiért ellene fordult. A források hiányos volta ellenére, éppen a hiányosságok felderítésének céljával vállalkozom a kettőtört, s újrateremtett művészi pálya feltárására.

Az emigrációba kényszerült, 2014. augusztus 23-án elhunyt (Mrongovius, 2014) balett-táncos, koreográfus, balettmester, tanár, művészeti vezető és producer, Solymossy Kálmán ugyanakkor csak az óhaza számára merült érdemtelenül a feledés homályába. Ausztráliai emlékezete arról tanúskodik, hogy rövid hazai pályafutását követően külhoni magyarként – bár hányattatások közepette – mély nyomot hagyott a művészeti és kulturális élet több területén új hazájában. Solymossy az *Operaház Forradalmi Bizottsága* fegyveres gárdájának a vezetője volt az 1956-os magyarországi események idején (Tanka & Balás, 2005), és szemtanúja volt az Országház előtti békés tüntetők lemészárlásának az október 25-i véres csüttörtökön (Gazda, 2006). Közel egy emberöltővel azután, hogy el kellett hagynia hazáját, átvehette kitüntetését, amellyel méltóképp elismerték a forradalomban való részvételét (1. *ábra*). A kitüntetést a korábbi nyolcszoros magyar motorkerékpár bajnoktól és honvéd ezredestől, az 1956-os forradalmártól, Bánkúti Gézától vehette át, aki Stefka (2002) és Koós (2017) szerint korábban maga is megaláztatást szenvedett el 1956-os tevékenysége miatt. Az ünnepségre a melbourne-i Magyar Ház Bocskai-termében került sor 2006. november 23-án, az 1956-os forradalom 50. évfordulója alkalmából (Szeverényi, 2014b). Bár a kitüntetés szép gesztus volt, sajnos mégsem annak a hazának a hivatalos képviselője adta át, amelyért Solymossy küzdött, és amely (közvetve) száműzte, majd szándékosan elfeledte.

1. ábra: Solymossy Kálmán (jobbra) átveszi díját Bánkuty Gézától az 1956-os eseményekben való részvétele elismeréseként (Szeverényi, 2014b)

2. A KUTATÁS CÉLJA ÉS FÓKUSZA

Céлом Solymossy Kálmán életéből a kevésbé ismert ausztráliai emigrációban töltött időszak főként szakirodalmi és adatközlők általi (a *Módszerek* fejezetben részletezett primertől a negyedleges forrásokig való) információk alapján történő feltárása és bemutatása. Mivel a tánc és az oktatás a két uralkodó tevékenység Solymossy baletthez kötődő, részben feltáratlan ausztráliai éve alatt, a jelen tanulmányt négy pillérre kívánom építeni, és a *zooming-in* (ráközelítés) módszerét alkalmazom. Először azt vizsgálom meg, hogy miért érdemes Solymossy pályafutását feltérképezni a *Főhajtás a táncpedagógus előtt* című fejezetben annak fényében, hogy tanítványai hogyan emlékeznek rá. Ezután a szigorúan kronológiai sorrend helyett második pillérként *A táncpedagógus és koreográfus* című fejezetben táncpedagógusi és koreográfusi éveire fogok koncentrálni. A fejezeteken belül a kronológiai sorrend érvényesül. Ez a megközelítés hitelesen tükrözi Solymossy életében a táncpedagógussá és koreográfussá válás rendkívüli fontosságát. A balettpedagógussá válás volt a legjobb esélye arra, hogy túlélje azt a személyes tragédiát, hogy szólistaként elvesztette a színpaddal való kapcsolatot, és ezáltal megadhatta másoknak azt, amit ő maga hiányolt a „száműzetésben”.

Azonban Solymossy nem válhatott volna elismert táncpedagógussá, ha ezt nem előzte volna meg tisztán balett-táncosi múltja. Ezért *A balett-táncos* fejezetben bemutatott táncosi pályafutása lett e cikk harmadik pillére, a kezdetektől az ausztráliai éveket is felölelve.

Egy táncművész, oktató pályája nem ér véget azzal, hogy táncos tudását táncoktatással transzferálja, hanem új irányokat vehet, melyek magukkal hozhatnak a színpad, az előadóművészet világához lazábban kötődő tevékenységeket.

Ezért negyedik pillérként Solymossy ausztráliai pályájának ezt az utolsó szakaszát mutatom be röviden a *További kulturális lábnyomok* fejezetben.

Összefoglalva, Solymossy teljes életpályájának jelentős szakaszait kívánom felvillantani, táncpedagógusi tevékenységével kezdve. Ezután korai táncos karrierjének azon elemeit mutatom be, amelyek lehetővé tették számára, hogy megbecsült balettmesterré, koreográfussá válhasson. Végül a balettiskola vezetés mellett és azt követően is új hazájában folytatott kulturális tevékenységéről szolgálok információval.

3. MÓDSZEREK

Történeti kutatásról lévén szó, a jelen tanulmány a történetiség szempontjából értékes források felsorolását és elemzését tűzi ki céljául az egyes fejezeteken belül kronológiai sorrendet követve, miközben felidézi Solymossy Kálmán táncos és táncpedagógus életének jelentős állomásait. A történeti kutatásokon belül a jelenlegi a legkonkrétabb, az életrajz kategóriába tartozik, bemutatva a művész életpályáját. A tanulmány elsődleges forrásokra, mint például egyes múzeumok és adatbázisok által tárolt szórólapokra, meghívókra, képeslapokra, harmadlagos forrásokra, úgy mint cikkekre és könyvfejezetekre, valamint negyedleges forrásokra, mint például visszaemlékezésekre és interjúkra támaszkodik (Lanszki, 2020).¹ A kutatás életrajzi fókuszának köszönhetően másodlagos forrásokat nem vonunk be vizsgálódásunkba egy hangfelvételen rögzített interjú kivételével, amely az Operaház egyik prima balerinájával, Solymossy kortársával készült. A kutatás többnyire a szerző tartózkodási helyéről a rendelkezésre álló idő alatt a számos korlátozással járó pandémia idején főként online elérhető irodalom és dokumentumok kényelmi mintavételén alapul. Bizonyos források félig tényszerű természeténél fogva (mint például a gyászjelentések és az azok alatti hozzászólások), az ilyen jellegű anyagok szerzőit közvetett adatközlőknek tekintem, akik a vizsgálódás tárgyát, Solymossy Kálmánt és pályáját tekintve a lehető legjobb ismerettel rendelkeztek. A róluk hozzáférhető információ a hivatkozásokban található. A felhasznált adatbázisok az Ausztrál Nemzeti Könyvtár hiteles, peer-reviewed, az ausztrálázsiai² régió és nemzetközi eredetű forrásait felölelő, vezető adatbázisa, az *Informit*, az Ausztrál Nemzeti Levéltár digitális archívuma, a *Destination Australia*, az *Opera Digitár*, az *MTVA Archívum*, a *Google Scholar*, a *Magyar Táncművészeti Egyetem* online adatbázisa, az *Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet*, valamint a *WorldCat*

¹ Ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a történeti kutatás forrásainak rangsorolása, illetve csoportosítása sem egységes. Anthony Brundage (2017) szerint a kéziratnak tekintett – a fenti elsődleges forrás felsorolással megegyező – források mellett az újságok, magazinok, folyóiratok is elsődleges forrásnak számítanak, míg a könyvek, tanulmányok, tudományos cikkek, disszertációk és konferencia kiadványok másodlagos forrásnak tekinthetők. Ugyanebben a könyvben a disszertációk, kormány dokumentumok, weboldalak és videó felvételek az egyéb források közé (is – a disszertációk esetében) besorolódnak (Brundage, 2018). Mindazonáltal, a jelen kiadvány hazai kontextusa és a lehetséges történeti források alapos áttekintése miatt e cikk szerzője Lanszki (2020) kategorizálását követi.

² Ausztrálázsia az Ausztráliát, Új-Zélandot, Új-Guineát, és a közeli Csendes-óceáni szigeteket magába foglaló régió.

online nyilvánosan elérhető adatbázisa. Továbbá közvetlen adatközlők által félig struktúrált interjúk formájában létrejött, személyes kommunikáció során szolgáltatott információk gyűjtése is történt.

4. FŐHAJTÁS A TÁNCPEDAGÓGUS ELŐTT – SOLYMOSSY KÁLMÁN ÖRÖKSÉGE

Hálás diákok tisztelegtek mesterük, Solymossy Kálmán és felesége, Elizabeth Mrongovius emléke előtt. Solymossy „a tánc szeretetét adta” (Stephens, 2019), „felébresztette tanítványaiban a balett és a művészetek iránti rajongást” és segített megtalálni a „minden dolgokban rejlő szépség fontosságát és igazságát a néha embertelenül mostoha körülmények közepett” (Peura, 2017), „kivételes és egyedi volt”, aki „a legnagyobb tiszteletet érdemli”, és hálát „a sok csodálatos évért”, míg tanított (Perugini, 2016), és akit a következő szavakkal dícsértek: „Mr Solymossy tanítása olyannyira megérintette a szívemet és a lelkemet, hogy a mai napig meleg szívvel gondolok a magyar táncra, és arról álmodom, hogy repülök” (Hannigan, 2014). Luke Toohey and Merle Lamb mint „nagy tehetségű és nagyszerű képzelőerővel rendelkező táncost” jellemezte Solymossy Kálmánt (Toohey, 2014). Sharyne Jewell [nomen est omen – a szerző] nemrégiben mindkettőjükéről kedves emléket osztott meg: „Bár az iskolában nagyon sokan voltak, minden emlékem Miss Elizabethtel és Kálmánnal kezdődik és végződik. Emlékszem, amikor a stúdióban voltam, és titokban arra vártam, hogy egymással táncoljanak. Néha játszottak és megnevettettek. Máskor valamely koreográfián dolgoztak elmélyülten.” (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.)

Solymossy Kálmán számos táncos növendéket nevelt ki az évek során balettakadémiáján. 1963-ban, alig egy évvel az alapítás után az akadémiának már több mint kilencven növendéke volt (Special Correspondent, 1963). Solymossy Kálmán munkáját pedig sokan elismerték. Luke Toohey és Merle Lamb (2014) azt állítják, hogy „akadémiáján keresztül számtalan fiatalnak adott inspiráló művészi élményeket és kiváló képzést”. Solymossy sógora, Will Mrongovius is „nagyon tehetséges emberként” (Mrongovius, 2014b) emlegette őt a *The Age* magazin / újság által létrehozott, 2014. szeptember 22-én megjelentetett emlékdoldalon. Nem lenne meglepő, ha egy rokon dicsérné a családot, de Will, Elizabeth Mrongovius bátyja jól tudta, milyen erényei lehetnek egy balett-táncosnak vagy pedagógusnak, hiszen a nővére is az volt. A *Music and Dance* című folyóirat Special Correspondent (1963) nevű cikkírója is úgy tekintett Solymossyra, mint „a legjobb melbourne-i zene- és balettakadémia igazgatójára” (Special Correspondent, 1963), ami azt bizonyítja, hogy Solymossy balettiskolája nagy hírnévnek örvendett.

Solymossy öröksége még mindig velünk van. Egykori tanítványai közül néhányan maguk is elismert művészekké, táncoktatókká és szakmájuk úttörőivé váltak. Sharyne Jewell például, akinek a klasszikus balett alapjait Kálmán Solymossy fektette le a melbourne-i *Solymossy Ballet & Music Academy* (későbbi nevén *Australian Ballet Comique*) iskolában, ünnepelt kortárs táncos és koreográfus lett Ausztráliában, miután bejárta az Egyesült Királyságot, Európát és az Egyesült Államokat (Inspiring Women to Dance like a Diva, 2017; Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.). Ő az alapítója egy burleszk tánciskolának, a *Dance Like a*

*Divan*ak Sydneyben, és koreográfiáiban a burleszk mellett a jazzbalett, a hip-hop, a salsa, a bachata, az afro-kortárs és a japán butoh elemeit is ötvözi („Inspiring Women to Dance like a Diva”, 2017). Egyik produkciója, a *Blue Cabaret* a 2018-as iparági díjátadón a legjelesebb 10 ausztrál esemény jelöltje volt, és a show továbbra is műsoron van (*Blue Cabaret's Victory Bombshell Show*, n.d.).

A Sharon Saunders Dancers (egy megbecsült bendigoi tánciskola) egyik tanára, Anita Scott, aki szintén a Solymossy Academy egykori diákja volt, miután több előadást is koreografált (pl. *Fiddler on the Roof*) és 2014-ben a Bendigo Comps koreográfusi díját is elnyerte, jelenleg 2-5 éveseknek tart balettórákat, ahol támogató környezetben segíti elő biztonságos technikai fejlődésüket a mintegy 420 ezer lakosú Bendigo városában (*Our Team*, é.n.). Egy további tehetség és egyben másik tanítvány, akinek sikerei a mestert dicsérik, Claire Campbell, a *National Theatre Ballet School* társigazgatója. Balettkarrierje szintén Solymossy Kálmánnál kezdődött három és fél éves korában („Teachers’ Spotlight 2018/19. Placing Teachers Centre Stage”, 2018). Érdekesség, hogy később egy másik melbourne-i táncakadémián, az *Utassy Balettiskolában* folytatta a táncot, amelyet szintén egy magyar, Eugene Utassy (Utassy Jenő) alapított 1960-ban (*History*, n.d.). Utassy Jenő az 1940-es években Budapesten szteptáncáról híres művész volt (Bogár, 2011).

5. A TÁNCPEDAGÓGUS ÉS KOREOGRÁFUS

Az a neves táncpedagógus és koreográfus pálya, amellyel Solymossy utat tört művész tanítványai számára, hogy a táncművészet új irányzatainak hírnökei legyenek, 1955-ben kezdődött, amikor Magyarországon megalapította táncársulatát, a *Mátra Balettet*. Ebből az időszakból kiemelkedő munkái a *Rómeó és Júlia*, valamint Ravel *Bolerójának* és *A keszkenőnek* egyes beállításai (Mrongovius, 2014). Egy másik visszaemlékezés szerint Solymossy már 1949-ben Nádas Ferenc balettmester asszisztenseként tevékenykedett (Atyimás, 2014). Sajnos e cikk szerzője nem talált további dokumentumokat, amelyek ezt az állítást alátámasztanák. Nincs okunk azonban kételkedni abban, amit a közvetett adatközlők, egy erős és összetartó emigrációs közösség tagjai igaznak állítanak, hiszen ők mindent megtesznek azért, hogy megőrizték és büszkén idézzék fel emlékeiket az óhazában eltöltött dicső időkről - különösen annak fényében, hogy 1956-ban, a közelgő letartóztatásuk fenyegetése közepette, mindenüktől megfosztva (Mrongovius, 2014), otthonukat kényszerűen hátuk mögött hagyva, és a hivatalos fórumoknak a létezésükkel kapcsolatos hallgatása mellett csak az maradt számukra, amit az elméjükben és a szívükben meg tudtak őrizni.

A szocialista oktatási rendszer kulturális koncepcióját kétféle eltérés jellemezte a korábbi, a demokratikus és nemzeti kulturális eszméken alapuló kultúrkoncepcióhoz képest. Egyrészt alakilag a „szocialista” kifejezés hozzáragasztása minden fogalomhoz, például „szocialista kultúra/oktatás/irodalom/színház/film”. Másrészt azonban lényeges változásokat jelentett a tartalom egységesítése, amelynek ideológiai alapjait az 1951-ben létrehozott *Népnevelési Intézet* fektette le. Az 50-es évek elején kultúrházak egész hálózatát hozták létre, amelyek amellel hogy könyvtáraknak, koncerteknek, felnőttképzési eseményeknek és egyéb kulturális rendezvényeknek adtak otthont, a propaganda tevékenységek kifejtésére is kiválóan megfelelőek (Valuch, 2001).

Ez az időszak nagyrészt Révai József (1949-1953) kultuszminiszterhez, főideológushoz és a kulturális élet mindenható vezetőjéhez, valamint az általa megfogalmazott, úgynevezett kulturális forradalom ideológiájához kötődik. A kifejezés azt jelentette, hogy minden eszközt a nép szocialista átnevelésének szolgálatába kellett állítani, beleértve az iskolát, az agitációt és a propagandát, a művészetet, a filmet és az irodalmat. A burzsoáziával való leszámolás szükségességének hirdetőjeként a szocialista embertípust állította a művészet középpontjába, mint hőst. A szocialista realizmust állította a piederstálra mint alkotói módszert, és a művészetre mint a dolgozó embert és az osztályharcot kiszolgáló eszközre tekintett. A művészeti intézményrendszer központosítása a pártfunkcionáriusok és az új, proletár vagy paraszti gyökerekkel bíró technokrata elit bevonását szolgálta. Az állami szabályozás a művészi tehetség elismerése és a művészeti díjak odaítélése terén is jelen volt (Bolvári-Takács, 2011). Balett tekintetében is kétféle, szovjet importból származó műfajra szűkült a kínálat: orosz klasszikusok felújításai mellett dramobaletteket³ lehetett találni (Fuchs, 2007; Gara, 2018).

A centralizációnak ebben az egészségtelen miliőjében egy fiatal, alkotó elme börtönben érezhette magát. Ebben az ellentmondást nem tűrő közegben azonban nem volt kegyelem a rendszer ellen lázadó forradalmároknak, akik fegyverüket fűrészpörba rejtve az Operaházban reménykedtek egy fegyveres felkelésben, míg nem a rendszer besúgóí elárulták őket (Tanka & Balás, 2005).

Solymossy Kálmán, tudván, hogy el kell hagynia az országot, testvérét, Zoltánt is invitálta, hogy csatlakozzon hozzá. Zoltán az orvosi egyetemen tanult, de otthagytá az egyetemet, mert elégedetlen volt azzal a helyzettel, hogy a politikai szemináriumok fontosabbak voltak, mint az orvosi tanulmányok. Bár Zoltán ekkor még visszautasította bátyja meghívását, később ő is emigrált, és Torontóban, apjuk, Sándor nyomdokaiba lépett, aki színdarabokat írt, és kiadta a legendás *Órtűz* című irodalmi folyóiratot (Tanka & Balás, 2005). Eleinte maga Kálmán sem akart elmenekülni az országból. Miután november közepén elhagyta Budapestet, másfél hónapot töltött Szombathely közelében, barátainál, abban a reményben, hogy a nyugati országokból megérkezik a segítség a magyar forradalom támogatására. Csak akkor távozott, amikor már minden reménye elveszett (Tanka és Balás, 2005).

Ennek következtében Solymossy koreográfusi és táncpedagógusi pályafutásának második állomása Ausztriában volt, miután 1956. december 31-én Magyarországról Bécsbe menekült. A magyar művészeket a Bécs melletti üdülőhelyen, Baden bei Wienben szállásolták el (Tanka & Balás, 2009). A feljegyzések szerint (Kultúra - Balett - Solymossy Kálmán, n.d.). itt történt, hogy a *Rockefeller Trust Fund*tól (Mrongovius, 2014, idézi Szeverényi, 2014a, 2014b) és a *Ford Fund*tól (Tanka & Balás, 2005) kapott támogatással, Galambos Ivánnal együtt Solymossy megalapította, majd vezette a 16 táncosból álló *Szabad Magyar Kamarabalettet*, és 1957–1958 között két autóbusszal, amelyet a támogatás biztosított számukra, bejárták az országot (Tanka & Balás, 2005). Ebben az időben különböző kezdeményezésekről számoltak be a Magyarországról Ausztriába menekültek

³ A dramobalett kifejezés olyan, az akadémikus balett mellet a karaktertáncokra épülő egész estés, „realista” ábrázolás jegyeit magán hordozó táncművet jelent, amelynél a közérthetőséget és a katarzisz érdekében a hangsúly a színészi játéokra tevődik (Fuchs, 2013).

támogatására. Például 26 vöröskeresztes táborban maguk a menekültek szerveztek balettkurzusokat, néptánc- és színjátszó csoportokat, valamint zenekarokat 1957 januárjában, hogy enyhítsék a tábori pszichózis terheit (Murber & Weber, 2001). Solymossy és kamarabalettiének műsorán Borszék Ferenc operaénekes közreműködésével magyar táncdarabok szerepeltek, amit a közönség nemcsak hogy melegen fogadott, de az előadás mélyen megérintette és meghatotta őket (Tanka & Balás, 2005).

Mrongovius (2014) szerint ebben az időszakban Solymossy a *Sissi* című film balettmestere is volt, Romy Schneiderrel a főszerepben. Tény, hogy Ernst Marischka rendezésében, Romy Schneider főszereplésével készült egy filmtrilógia, amelynek első része, a *Sissi* 1955. december 22-én került a mozikba (Jespersion, 1956). Azonban mivel Solymossy csak 1956. december 31-én érkezett Ausztriába (Tanka & Balás, 2005, 2009), nem lehetett ennek a résznek a balettmestere. A trilógia második része, a *Sissi - Die junge Kaiserin* (*Sissi - Az ifjú császárnő*) 1956-ban jelent meg, ami szintén kizárja Solymossy részvételének lehetőségét a produkcióban, és Willy Fränzl neve szerepel koreográfusként a kiegészítő stáblistában (*Sissi - Die Junge Kaiserin* (1956), n.d.). A trilógia utolsó, 1957-ben bemutatott részében, a *Sissi - Schicksalsjahre einer Kaiserin* (*Sissi - Egy császárnő sorsfordító évei*) című előadásban azonban van egy báli jelenet néhány táncsal (többek között egy magyar csárdással), ellenben a stáblistában nem említene sem koreográfust, sem segédkoreográfust, sem a balettmestert (Jespersion, 1958). A megjelenés dátuma és a magyar táncjelenet esetleg arra enged következtetni, hogy a táncokat koreografálhatta és akár be is taníthatta Solymossy Kálmán. Mellékesen jegyezzük meg, hogy a filmet, akárcsak a trilógia előző két részét, jelölték a Cannes-i Filmfesztiválra (*In Competition - Feature Films Sissi, Schicksalsjahre Einer Kaiserin*, n.d.).

Az Ausztriában töltött rövid idő alatt Solymossy egy hét magyarból álló, önszerveződő politikai csoportban is részt vett, amelynek székhelye egy népszerű kávéházban volt a bécsi Opera közelében. Miközben az akkor még bizonytalan jövőjüket tervezték, magyarországi honfitársaik megsegítéséről szöttek álmokat. Solymossy legnagyobb megdöbbenésére néhányan közülük nem sokkal később a magyarországi *Kossuth Rádió*ban a bécsi nézeteik teljes ellentétét állították. Solymossy nem bízott a Magyarországra való önkéntes visszatérésükről szóló hírekben, és arra a következtetésre jutott, hogy ő is veszélyben van. Ezért az ausztrál nagykövetségen munka- és letelepedési engedélyért folyamodott mint birkanyíró, majd két hét múlva az Ausztráliába tartó hajó fedélzetén találta magát (Tanka & Balás, 2009).

Solymossy Kálmán koreográfus, balettmester, táncpedagógus pályájának harmadik és egyben utolsó állomása a távoli Ausztrália volt. Oda 1958. június 30-án érkezett (Australian National Archive, 1958; Mrongovius, 2014; Tanka & Balás, 2005, 2009), a magyar menekültek negyedik hullámával. Az összesen 15 ezer magyarországi emigránst Ürményházy Attila (2015) esszéje szerint az ENSZ menekülttáboraiából toborozták és az utazási költségeikhez támogatást biztosítottak. Továbbá, megérkezésük után azoknak a letelepedett magyaroknak a támogatását élvezték, akik már körülbelül egy évtizede ott éltek, s akikkel közös volt a nyelvük és kulturális örökségük (Ürmenyhazy, 2015). Ezenkívül a richmondi Magyar Ház, ahol a Victoriai Magyar Egyesület tartotta összejöveteleit, 4000 fontot

különített el gyorssegélyként a rászorulóknak az 1956-os szabadságharcot követő Ausztráliába érkezésük után (Szeverényi, 2000). Kuncz (1997) szintén beszámol 4000 font Melbourne-ben való összegyűjtéséről.

Solymossyt először a bevándorlóknak fenntartott bonegillai ideiglenes befogadóközpontban helyezték el, ahol tolmácsnak nevezték ki annak a tudásnak köszönhetően, amelyet a Triesztből Perthbe tartó egy hónapos út során szerzett, és amelynek során naponta 200 angol szót tanult meg (Tanka és Balás, 2005, 2009). A táborban való tartózkodása azonban nem tartott sokáig. Ligeti László, a magyar vízilabda-válogatott kapusa – aki abból a csapatból való volt, akik közül sokan úgy döntöttek, hogy a melbourne-i olimpia után nem térnek vissza Magyarországra (Corwin, 2008) – meghívta őt, hogy költözzön a lakásába. Solymossy Kálmán így 1958 júliusában Melbourne-ben telepedett le (Tanka & Balás, 2009).

Az újonnan érkezőkre váró munkahelyek sokasága azonban többnyire fizikai munkára korlátozódott. Ennek következtében egy balett-táncos számára különösen nehéz volt a pályafutását ily módon folytatni (Morongovius, 2015). Azonban, ahogy Solymossy Kálmán szokta mondani, a tánc volt az élete és az egyetlen út a jövőjéhez (Szeverényi, 2014b). Bár az operaházi karrierje zátonyra futott, amikor el kellett hagynia Magyarországot, a balettel való végleges szakítást nem tudta elképzelni. És nem is tette. Balett-táncosi pályafutásának ausztrál fejezetéről a cikk 3. részében cím alatt lesz szó.

A richmondi *Magyar Ház* ötlete, ahol az ausztrál *Kisújság* szerkesztője először találkozott Solymossy Kálmánnal, még az 1956-os emigránsok érkezése előtt, 1953-ban fogalmazódott meg. Az addigra már használaton kívüli egykori metodista templomot 1957-ben vásárolták meg, miután 1955-ben a melbourne-i magyarok állami felügyelet mellett megalapították a *Magyar Szövetkezeti Társaság Kft*-t, hogy részvények jegyzésével biztosítsák az anyagi alapot. A kezdeti, ambiciózus épületátalakítási tervek azonban forráshiány miatt rögtönzött felújítással és belső javítással szelídültek, amely nem érte el a kívánt állagmegővési szintet. Ezért a Cremorne Street-i ingatlant már 1964-ben eladták. Ezt megelőzően azonban a hat és fél év alatt ezrek léphették át a küszöbét. 1958-ban a *Magyar Iskola* beindulásával megelégnült az élet a *Magyar Házban*, amit hamarosan (1960-ban, vö. Tanka & Balás, 2009) követett a Solymossy Kálmán vezette *Budapesti Magyar Balett Színház* egyre bővülő és egyre népszerűbb néptáncsoportjának és balettóráinak befogadása (Szeverényi, 2000). A forrás nem utal a táncsoport megalakulásának pontos időpontjára. Ennek ellenére az *Ausztriai Kisújság* 2000. májusi, visszatekintő számának erről az időszakról szóló beszámolóját annak bensősége miatt érdemes a szerkesztő tollából idézni.

Jómagam és sok jó barátom Kálmánt a Richmond-i Magyar Házban láttam meg először, tanítani a fiatal lányokat a *...lefelé folyik a Tisza....*című lánytáncra. A Magyar Ház volt akkoriban a központ, mert mint új emigránsok a nyelv és kapcsolatok miatt – oda fűzött mindenkit, aki társaságot keresett. Amikor Kálmán el kezdte tanítani a *Karádi rezgőst* – a lányok egyedül „rezegtek” – és akkor Kern Feri-bácsi kérésére, - hogy csak fogjuk meg a lányok kezét, hogy ne rezegjenek egyedül – mi a fiuk is beálltunk. Ennek az lett a vége, hogy heteken, hónapokon keresztül oda járt

– először csak egy kis csoport, amiből nagy csoport lett – és végül olyan eredményes volt Kálmán tanítása, hogy sok szép műsoros estet tudott a társaság előadni. Akkor volt a neve a csoportnak BUDAPEST Magyar Balett Színház. Az előadásokat természetesen kiegészítették a már szólótáncos egyéniségek, akik Kálmán Balett iskolájában táncoltak – és fiatal tehetséges gyerekek is (Szeverényi, 2000, pp. 12-13).

A tanfolyamokat előadások követték Melbourne-ben és más, vidéki városokban, a legjelentősebbek az első komoly és nagy sikerű előadás a *Fitroy Townhall*ban, valamint a márciusi viharos előadás a *Prahran Town Hall*ban 1960-ban (Szeverényi, 2000). Tanka és Balás (2009) azt is állítja, hogy az 1960-ban alapított *Budapesti Magyar Balett Társulat* az 1956-os forradalom után Ausztráliába emigrált magyar táncosokból állt, és nemcsak Melbourne-ben, hanem Sydney-ben, Gaelongban, Alburyban és Wodongában is fellépett. A Független Magyarország 1960. június 1-i cikke (ko, 1960) szerint a *Budapesti Magyar Balett*-társulatot alkotó táncosok mindegyike az 1956-os forradalom után emigrált Magyarországról. A cikk dicséri az alapítót a balett-társulat létrejöttéért, a koreográfiáikért, a táncosok lelkesedését, valamint elismeréssel nyugtázza azt az őszinteségüket, hogy nem állítanak többet magukról, mint amik. Pálfia Mária és Farkas János teljesítményét elismeri, valamint a jellemábrázolást és a komikum ábrázolását, amelyeket a társulat erősségeiként emel ki. Ugyanakkor a cikk írója szorgalmazza a táncosok továbbképzését, különösen a magyar karaktertáncok tekintetében, amelyeket – a szerző szerint – több temperamentumot igényelnek a női táncosok részéről. Magát Solymossyt mint táncost az előadás során meglehetősen fáradtnak látja (ko, 1960).

Szeverényi (2014c) viszont elismerően ír az 1960-as márciusi előadásról a *Prahran Town Hall*ban. Felidézi az akkori helyi lapban megjelent cikk lelkes, cseppet sem kritikus hangvételű megfogalmazását. A műsor a hagyományos magyar báltermi palotás táncsal kezdődött: „a negyvenhat tagú együttes párosai színes, korhű öltözékekben kezdték a büszke, távolságtartó, mégis könnyed hagyományos tánc lépéseit” (Szeverényi, 2014c, 2. ábra). A nyitótáncot további húsz követte (3-6. ábra), különböző hagyományos néptáncokkal – mint például a *Keszkenő tánc*, a *Karádi rezgős*, a *Fergeteges*, a *Kapuvári verbunkos* és a *Sárköz háromugrós* –, valamint balett-táncdarabokkal – például Debussy *Clair de Lune*-jára vagy Csajkovszkij *Rómeó és Júliá*jára készült koreográfiákkal – és a *Magyar forradalom* című tánckompozícióval együtt. Mindezeket a darabokat emigráns hivatásos táncosok adták elő: Pálfia Mária, Farkas János, Biro Viktória és Solymossy Kálmán. Az énekesek, Futsek Katalin és Sennit László Robert Wilson, az egyetlen ausztrál zongorakíséretével tették még színesebbé az előadást. Lengyel Ágit és Mersits Lajost a jövő generáció ígéretes tehetségeinek nevezték. Solymossy kisdíákjai, Nagy Györgyi és Oláh Eszter *Hejre Kati* című tánc-koreográfiájukat bájos előadásukkal dicsérték. Zsolnay Kálmán zenekaráról azt mondták, hogy empátiával és átéléssel játszotta zenéjét. „Kálmánnak háromszor kellett eltáncolnia a Verbunkost”, ami a táncelőadásokban meglehetősen kivételes volt és ma is az, és mutatja a rendkívül felfokozott hangulatot (Szeverényi, 2014c).

2. ábra: A palotás a Prahran Town Hall 1960. márciusi előadásán
(Szeverényi, 2014b)

3-6. ábra: Az előadás táncosai a Prahran Town Hallban
(Szeverényi, 2014 b)

Solymossy Kálmán mindössze 29 éves volt, amikor Ausztráliába érkezett, és alig 33, amikor 1962-ben megalapította a *Solymossy Balett- és Zeneakadémiát* (On This Day, 2020); valószínűleg a Melbourne egyik belső külvárosában, Richmond-ban, a *Magyar Házban* 1960-ban indult *Budapesti Magyar Balett Színház* alapján). A balettakadémia hamarosan Ausztrália legnagyobb balettakadémiájává vált (On This Day, 2020; Mrongovius, 2014; Tanka & Balás, 2005, 2009). Victoria államban nemcsak Melbourne külvárosaiban, hanem vidéken is voltak fiókjai. A táncosnő, Elizabeth Mrongovius segített neki a tanításban, a koreográfiák, például az 1962-ben a Palais Színházban bemutatott *The Wall (A fal)* (Tanka & Balás, 2009), valamint az előadások jelmeztervezésében. Mivel Solymossy nem kapott állami támogatást az iskolájához, maradt a szenvedélye, lelkesedése és energiája, mint forrás (Mrongovius, 2014). Solymossy melbourne-i balettiskolájának megnyitásáról a *Délamerikai Magyarság* is beszámolt *Magyarok mindenfelé* címmel. A híradás szerint az akadémiának 100 növendéke volt, akiknek mintegy fele magyar. A lap beszámol arról is, hogy szeptemberben az akadémia 70 táncosa adta elő Ambrózy Pál *A falu* című táncdrámáját (Magyarok Mindenfelé, 1962). A *Music and Dance* című ausztrál

folyóirat 1963. augusztusi száma elismerte Solymossy érdemeit, hogy leküzdötte a leküzdhetetlen akadályokat, és létrehozta balettiskoláját (Különleges tudósító, 1963). A cikk végigvezeti az olvasót balettiskolájának helyiségein, tájékoztatva a közönséget arról, hogy mennyi erőfeszítést és tényleges fizikai munkát fektetett Solymossy Kálmán minden zugába. Annyira szerette a balettet, hogy újra akarta teremteni azt, amit hátrahagyott. Sem Ausztriában nem adta át magát a téveszméknek vagy a pszichózisnak, sem Ausztráliában nem adta fel az álmait. Kezébe vette a kezdeményezést, és fáradhatatlanul küzdött álmai megvalósításáért. Az anyagi támogatást leszámítva megvolt mindaz, amire szüksége volt: bátorság és elszántság, vidám természet, jó humor és mély optimizmus. Ezek a tulajdonságok segítettek neki abban, hogy keményen dolgozzon, és teljesen egyedül építse fel iskolája belső terét, speciális tükrökkel, balett rudakkal és öltözőkkel felszerelve (Különleges tudósító, 1963).

Az ausztrál *TV Guide* 1963. szeptemberi számában (Andrew @TelevisionAU, 2018) hírt adtak a Solymossy *Music and Ballet Academy* televíziós debütálásáról három balettkoreográfiával (Ballet's TV Debut, é.n.-b). 1963. szeptember 22-én, vasárnap az ABV 2 TV nézői egy 25 perces műsort láthattak Melbourne-ben Bryan Faull rendezésében, amelyben Manuel de Falla *Rituális tűztáncára* és Claude Debussy *Claire de Lune*-jára, valamint a Faustból a *Walpurgis-éji jelenetre* készült balettkoreográfiák szerepeltek (Tanka és Balás, 2009). Mivel ez volt a balettakadémiájának bemutatkozása a televízióban, valamint Sharyne Jewell későbbi beszámolója alapján arról, hogy Solymossy és Elizabeth Mongrovius mennyire elfoglalt volt, amikor folyamatosan koreográfiákat készített (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.), arra lehet következtetni, hogy ezek Solymossy Kálmán és Elizabeth Mongrovius eredeti koreográfiái voltak, még akkor is, ha esetleg Vashegyi Ernő *Faust* (Walpurgis-éj) című koreográfiájából merített ihletet, amelyben Solymossy 1953-ban a Városi Színházban (Városi Színház - ma Erkel Színház) Belzebubot táncolta. „A koreográfia mindig olyan komoly dolognak tűnt.” - idézi fel Jewell a pár egyik emlékét (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.).

Solymossy 1958-as ausztráliai érkezését követő első néhány évben jelentős előrelépést tett. Alighogy 1962-ben megalapította balettiskoláját és 1963-ban debütált a televízióban (ABV 2 TV) új hazájában, máris újabb sikereket könyvelhetett el karrierjében. 1964-ben ő volt a Magyar Művészeti Mária Fesztivál igazgatója, amelyen eredeti balettje, *A csodaszarvas* (White Elk), Pálfia Máriával és Helen Brimblecombbal a főszerepekben (Herald And Weekly Times, 1964), mintegy 7000 nézőt vonzott (Fotó 7502022 | Destination Australia, n.d.). Kenneth Hince meghívója szerint, amelyet az *Ausztrál Nemzeti Könyvtár* őrzött meg, és amelyet e cikk szerzőjével csak hivatkozás céljából osztottak meg, a balett zeneszerzője Paul Ambrosy volt, míg a balett szövegét és koreográfiáját Kalman Solymossy írta és koreografálta, akinek egész estés balettjét a *Solymossy Ballet Company* 1964. október 8-án este 20:15-kor mutatta be a Melbourne városrészben, St Kildában található *Palais Theatre*-ben (Australian National Library, 1964). Solymossy további koreográfiái voltak A magyar az ABV2 TV-ben és az *Aladdin és a varázslámpa* a Metodista Női Kollégium színpadán 1966-ban, majd 1967-ben *Az elveszett varázspálca* és 1968-ban a *Searadia* (Tanka és Balás, 2009).

A társulat hamarosan *Australian Ballet Comique*-ra változtatta nevét, és olyan helyszíneken mutatott be produkciókat, mint a *Comedy Theatre* és a *St. Kilda-i Palais*. A társulat megalakulásáról egy ausztrál lap, a *The Bulletin* számol be: „Egy új ausztrál balett-társulatot alapított Kalman Solymossy melbourne-i balett-tanár, és a meglehetősen ironikus *The Australian Ballet Comique* címet kapta (*Comedy Capers?*, 1970).

Az *Art Sound FM* (egy független, canberrai közösségi művészeti és zenei rádióállomás) 1970-es riportja alapján (On This Day, 2020) Solymossy és az általa vezetett *Australian Ballet Comique* szolgálatait ajánlották fel az *Ausztrál Balett* táncosainak helyettesítésére, amikor Margot Fonteyn brit balerina különleges vendégként megérkezett a *Canberrai Színházba*, ahol az *Ausztrál Balett* táncosai sztrájkolnak. Hogy a híres balerinát megóvják az esetleges kellemetlenségektől, Solymossy kijelentette: „Nem vagyunk sztrájktrőrök, de az nem történhet meg, hogy Fonteyn egy sztrájk középpontjába kerüljön”. Szolgálataira azonban ekkor már nem került sor (On This Day, 2020).

Az 1970-es évek végén Solymossy balettiskolája még mindig a fénykorát élte, negyven táncossal, Solymossy Kálmán művészeti vezetésével, a szeptember-októberi műsorfüzet szerint (7. és 8. ábra), amely két balettet hirdet: *Stradivari lelke* és a *Searadia*.

7. és 8. ábra: Az ausztrál Ballet Comique szeptember-októberi műsorfüzete 1970-ből. ([Australian Ballet Comique : Programok és kapcsolódó anyagok az Ausztrál Nemzeti Könyvtár gyűjteményében]. | National Library of Australia, n.d.)

A balettiskolának több helyszíne volt Melbourne számos külvárosában. Tanka és Balás (2009, p. 267) szerint „megalapította a Solymossy Balett- és Zeneakadémiát, és az első iskolából hamarosan tíz lett”. Sharyne Jewell (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.) visszaemlékezése szerint időnként más helyszíneken is voltak órák és próbák. A helyszín, ahová ő járt, „egy kisméretű iskola volt, amely egy helyi teremben működött”, „fapadlóval, amely hatalmasnak tűnt”, zongorával és hosszú rúddal felszerelve, de a próbákat és a vizsgákat a városi helyszínen tartották (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.).

A balettiskola a beiratkozott tanulók számára a rendszeres délutáni órák mellett ösztöndíjakat is kínált a tehetségesek számára. A tehetség kiemelt figyelmet kapott, de a diákok azt is megtanulták, hogy cserébe vissza kell adniuk. Az ösztöndíj elnyerése napi délutáni elkötelezettséget jelentett, szombati jelenléttel, emellett közösségi munkát, például a stúdió rendbetételét vagy a társulat jelmezeinek karbantartásában való segédkezést (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.). „Amikor nem edzettem, órákat töltöttem keresztbe tett lábakkal a padlón, a spicc cipők orrának stoppolásával (ez egy manapság már nem alkalmazott technika), gumik és szalagok felvarrásával vagy tűtük javításával.” - emlékszik vissza Jewell. Az olyan feladatokat, mint a meditáció és a balett, menedéknek tekintette az őt brutális családon belüli erőszakkal bántalmazó nevelőcsaládi élete elől. A monoton karbantartási feladatok később olyan életvezetési készségeknek bizonyultak, amelyek segítettek neki abban, hogy mellékes jövedelemhez jusson, és „négy évtizeden át hozzáférjen a méretre szabott jelmezekhez” (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.). Saját bevallása szerint a tánctréning annak ellenére is örömet okozott neki, hogy rendkívüli fegyelmet, rendkívül nagyfokú elkötelezettséget és hihetetlen elszántságot követelt. Azért, mert egyúttal struktúrát is adott neki; valamit, ami segített neki továbblépni minden bizonytalanság és ellenséges háttér ellenére, amit akkor még nem is talált szokatlannak (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.).

Solymossy Kálmán és Elizabeth Mrongovius tanítványainak beszámolóí, illetve megemlékezései az előadóművészet zord világában a mesterük által tanúsított humanista szemléletről tanúskodnak. Solymossy azáltal, hogy ilyen pedagógussá vált, hatalmas személyes fejlődést tett meg: az Operaház Balettiskolájának éretlen, lobbanékony táncosából érett, empatikus és nagylelkű táncpedagógussá vált. 1948 októberében (három táncos társával együtt) a fegyelmi bizottság megbüntette, mert egy növendékeket bántalmaztak (Bolvári-Takács, 2013), valószínűleg beiktatási ceremóniaképp. Saját iskolájában azonban ezt az energiát arra használta fel, hogy megteremtse egy balettakadémia fizikai valóságát és szellemi kapacitását is, ahol a próbatermek és a gondoskodó hozzáállás a többiek fejlődését segítette.

A nyilvános előadások gyakoriak voltak, még azután is, hogy az iskolát átkeresztelték Australian Ballett Comique-ra. Többek között a Comedy Theatre-ben és a Palais-ban, St Kilda egyik legnagyobb színházában léptek fel (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.; Szeverényi, 2014a). A fiatal balerinák amazon anyáik támogatásával minden lehetséges módon, etikusan vagy nem etikusan, de harcoltak a főszerepekért. Az alábbi beszámoló egy ilyen, színpadok mögötti összetűzésről és a mögöttes érzelmekről rántja le a leplet, és rávilágít arra, hogy ezek a fiatal növendékek mennyire komolyan vették a karrierjüket és azt a lehetőséget, hogy egy szép jelmezben a figyelem középpontjába kerüljenek. Emellett az ilyen események az élet tanulságainak pillanatai voltak.

Emlékszem, hogy egy konkrét szerepet akartam. Nem emlékszem, hogy melyik balett volt az, de azért akartam, mert Elizabeth megmutatta nekünk a jelmezt. Ez volt a legszebb lila tütü, amit valaha láttam. Nem vagyok egy versengő ember, de emlékszem, hogy „mindent megtettem”, hogy megszerezsem azt a szerepet. És sikerült is. Az előadás estéjén, azt hiszem, a St Kilda-i Palais-ban volt, hogy megtörtént a tragédia. Hátrahajoltam, és ahogy ezt tettem, a tütü elején lévő varrás elengedett, és a tinédzser mellem kibukkant. Rendkívüli zavaromban előrehajoltam, hogy takarjam magam. A színpad oldala felé néztem, és láttam, hogy Kálmán és Elizabeth elborzadva néz rám. Nem értették, miért viselkedem furcsán, és dühösen intettek, hogy folytassam. Csak akkor látták meg, hogy mi a baj, amikor már lementem a színpadról. Teljesen megalázva éreztem magam. Úgy éreztem, hogy cserben hagytam őket. Megvizsgálták a jelmezt, és arra a következtetésre jutottak, hogy valaki előzőleg kibontotta a varrást. Elizabeth biztos volt benne, hogy egy másik növendék édesanyja volt az. Soha nem fogom megtudni, hogy ez így volt-e vagy sem, de az biztos, hogy elvette a kedvemet attól, hogy újra megküzdjek egy szerepért (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.).

További emlékezetes előadások, amelyeket Solymossynak tulajdonítanak, az 1974-es Comedy Theatre-beli gála és az 1977-es Diótörő volt. Ezt követően, 1979-ben, a Gyermekek Nemzetközi Évében az ausztrál Ballet Comique 40 gyermekkel turnézott Európában, 68 előadást tartva az *Aladdin és a csodalámpa* és *A hókirálynő* című darabokból Nyugat-Németországban, Nyugat-Berlinben, Belgiumban, Hollandiában, Dániában és Svájcban (Mrongovius, 2014; Szeverényi, 2014b; Tanka és Balás, 2009). Irene Perugini, egykori tanítványa szenvedélyesen emlékszik vissza erre az időszakra:

„Azon szerencsés táncosok közé tartoztam, akiknek 11 éves koromban, 1979-ben lehetőségük volt önnel európai turnéra menni. Ön és Elizabeth nélkül kellett visszatérnünk, ami lesújtott minket. Próbáltam folytatni a táncot, azonban nem volt önhöz hasonló, és végül feladtam, de a mai napig szenvedélyesen szeretem a táncot, és most már a lányom is”. (The Age, 2016). A WorldCat, a legnagyobb online nyilvános katalógus szerint 1979-ben a Vejlbj Risskov Hallen kiadásában egy könyv is megjelent dán nyelven, *Snedronningen* címmel az Ausztrál Ballet Comique-ról, amelynek szerzője Solymossy (1979), ahol őt koreográfusként is feltűntetik. Ez a kiadvány a Solymossy-féle Ballet Comique európai turnéján Dániában bemutatott programjához kapcsolódhatott.

Solymossy virágzó ausztrál karrierje ekkor fordulatot vett, és egy évtizedig úgy tűnt, hogy a mély európai gyökerekkel rendelkező házaspár az anyakontinens iránti vonzalmuk csapdájába esett. A forrásokban csak pontatlan utalások vannak erre az időszakra vonatkozóan, azt állítva, hogy a házaspár ezt az időt Mrongovius (2014) szerint „tanári szerepkörben”, Szeverényi (2014a) szerint „balett-táncot tanítva”, „művészi tevékenységüket folytatva” (Tanka & Balás, 2009) töltötte. 1989-ben, a rendszerváltás után Magyarországra is ellátogattak (Tanka & Balás, 2005). Hazatérve azonban az óhazába, Solymossy számára az elhunyt szülei által megszokott családi kötelékek, és Torontóban élő testvére, Zoltán (Tanka & Balás,

2005), nem kárpótolhatták őt mindazért, amit hosszú évekig nélkülözött a távolban, miközben nosztalgikus érzésekkel s honvágygal telve gondolt vissza Európára. Meglehet, hogy a szülőföldre való visszatérés sem adta meg neki azt, amit a hazatéréstől remélt. Vagy éppen fordítva: a még élő rokonokkal és barátokkal való találkozás talán eléggé feltöltötte ahhoz, hogy a kommunista rezsim fenyegetése által erőszakkal szétszakított életének egy korábbi fejezetét lezárva, immár saját akaratából, a maga módján, 1989-ben visszatérhessen Ausztráliába. Nem sokkal ezután, Melbourne-be visszatérve lelkileg és szellemileg is készen állt arra, hogy folytassa táncpedagógusi pályafutását, átvéve a melbourne-i Magyar Ház Délibáb táncsoportjának vezetését Elizabethtel, akit 1984-ben vett feleségül (Tanka & Balás, 2009). Fejes Istvánnak a Magyar Sajtóban 1999-ben megjelent Solymossy-interjúja alapján Solymossy ekkor még balettstúdiót vezetett kárpátaljai születésű német feleségével, Elizabethtel (Fejes, 1999).

6. A BALETT-TÁNCOS

Solymossy tizenkét évesen kezdett táncolni az Operaház Balettiskolájában, Budapesten (Tanka & Balás, 2009). Mivel a képzés Bolvári-Takács (2013) kutatásai szerint általában 5 évig tartott – legalábbis 1945 után –, és Solymossy első említése a *Petruska* című balett egyik szerepében, a *Kocsisok* szerepében 1946-ra datálódik (Opera DIGItár, n.d.). 1941-ben kezdhette meg a balettiskolát. Solymossy visszaemlékezése szerint beiratkozása Nádas Ferenc Operaházzal szembeni lakásában történt – amely egyben Nádas balettiskolájának helyszíne is volt (Bolvári, 2014) –, meghallgatás nélkül, egy kis trükkjének köszönhetően, azt állítva, hogy másnap nem ér rá jelentkezni a balettiskolában felvételi vizsgára, és az intézmény főtitkára küldte Nádasához. Bár balett-táncos karrierje azzal kezdődött, hogy ártatlanul túllicitálta egy gyermeki beszélgetés során a szomszéd kislányt, aki azzal dicsekedett, hogy színésznő lesz, bátor visszavágása, miszerint ő pedig balett-táncos lesz, hamarosan igazi, életre szóló szenvedélynek bizonyult. Olyan neves mesterek és koreográfusok irányításával, mint a magyar Harangozó Gyula és Nádas Ferenc, az orosz (akkor szovjet) Vaszilij Vajnonen, Aszaf Messzerer és Rosztyiszlav Zaharov (Mrongovius, 2014; Opera DIGItár, é.n.-a; Szeverényi, 2014a;), nem is kaphatott volna jobb lehetőséget arra, hogy technikáját fejlessze, és jól képzett táncossá váljon. Solymossy 1946 és 1956 között rövid idő alatt 24 különböző szerepet kapott az Operaházban. Az ebben az időszakban táncolt számos szerepének listája az 1. táblázatban látható.

Szerep	Előadás címe	Év
Kocsisok	Petruska	1946-1947
Cirkusz jelenet	Az eladott menyasszony	1950-51-52
Rózsakeringő szőlő	A diótörő	1950-51
Orosz tánc	A diótörő	1950-51-52-53-54
Spanyol tánc	Traviata,	1950, 1952-53-54-55-56
Baszkok	Párizs lángjai	1950-1951-52-53-54-55-56
Farandola	Párizs lángjai	1950-1951-52-53-54-55-56
Toborzó	A cigánybáró	1950-51, 53, 55, 1957. január 7. d.u. (holott, 1956 december 31-én állítólag elhagyja Magyarországot)
Kard tánc	Csínom Palkó	1951, 1953-54
Cigánylegények tánca	Keszkenő	1951, 1953-54-55-56
Három csikós	Furfangos diákok	1951
Polovec harcosok	Polovec táncok/ Igor herceg	1952/ 1953-54-55
Fabáb	A fából faragott királyfi	1952*, 1954
Spanyol táncok	Carmen	1952-53-54-55-56
Spanyol tánc	A hatyúk tava	1952-53-54-55
	Az ifjú gárda	1953, 1954**
Belzebub (III. Tétel)	Faust	1953-54-55-56
Pas de six	Coppelia	1953-54-55-56
Magyar őrmester	Coppelia	1953
Arab tánc	Pomádé király	1953
Nurali, tatár vezér	A bahcsiszeráji szökőkút	1953-54-55-56
A varázsló ⁴	A hatyúk tava	1954-55-56
Két Magyar ifjú	Bihari nótája	1954-55-56
Tritonok – A Vénusz diadala című balett szereplője	Bihari nótája	1954

1. táblázat: Solymossy szerepei a budapesti Operaházban (illetve a hozzá tartozó Városi Színházban, ma Erkel Színház) 1946-1956 között, elsősorban az Opera DIGItár (n.d.); részben az MTVA Archívum** (Kultúra - Balett - Solymossy Kálmán, n.d.) és az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet* (OSZMI, 2018) alapján.

.....
⁴ Rothbart, a gonosz varázsló, Odília (a fekete hatyú) édesapja

Egyetlen forrás sem tartalmazza azonban Solymossy szerepeinek teljes listáját. Még az Opera DIGItár (n.d.) adatbázisában sem lehet megbízni a teljes pontosság tekintetében. Az előadások dátumai, amelyekben Solymossy egy-egy szerepben táncolt, nem mindig tartalmazzák az összes fellépést, vagy nem tükrözik a váratlan változásokat. Ellentmondás van például az adatbázis adatai és egyes nyomtatott szakirodalmi adatok között. Az Opera DIGItár a Cigánybáró 1957. január 7-i délutáni előadását jelöli meg olyan előadásként, amelyben Solymossy a toborzók között szerepel (Opera DIGItár, n.d.), míg saját állítása szerint 1956 szilveszterének éjszakáján hagyta el az országot (Tanka & Balás, 2005). Szintén az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet adatbázisában található (a fenti táblázatban csillaggal jelölt) bejegyzés szerint (Várkonyi, n.d.) Solymossy 1952-ben a Fából faragott királyfi című balettben a Királykisasszonyt alakító Pásztor Verával (9. ábra) táncolt. Ugyanez a honlap azt állítja, hogy Solymossy Kálmán 1947-1957 közötti operaházi szolgálati ideje alatt (Opera DIGItár, n.d.), 1951-től az Operaház „magántáncosa” (amit nagyjából második szólótáncosnak lehetne fordítani) volt (OSZMI, 2018 – amely beosztásra Mrongovius (2014) tiszteletteljes túlzással „principal dancer”-ként utal). Eközben az Opera DIGItár (n.d.) és Gelencsér et al. (1984) A budapesti Operaház 100 éve című könyvében Solymossyt az 1947–1957 közötti időszakban végig csak mint a tánckar tagja, azaz az 1951-től kezdődő időszak megkülönböztetése nélkül (vö. OSZMI, 2018) említi.

9. ábra: Solymossy Kálmán a Fabáb és Pásztor Vera a Királykisasszony szerepében, *A fából faragott királyfi* című balettben, 1952 (Várkonyi, .n.d.)

A balett világában a szigorú hierarchiában használt kifejezések rövid tisztázása szükséges, hogy Solymossy pozícióját azonosítani lehessen anélkül, hogy megfosztanánk őt a címétől. Pusztán az a tény, hogy valaki szólót táncolt a színpadon, ahogyan azt időnként tette (1. táblázat), még nem tesz valakit a hazai terminológiával élve magántáncossá. Valójában jóval azelőtt, hogy olyan szerepeket táncolt volna, mint a *Fából faragott királyfi* Fabábja vagy Nurali (1. táblázat), 1951-ben a Budapesti Operaházban a következő, magántáncos pozícióba lépett elő (OSZMI, 2018). Solymossy nevét egyébként a magyarországi nyomtatott sajtóban is a Budapesti Operaház egyik legjobb szólistájaként emlegették (Csinády Dóra, Lakatos Gabriella, Kálmán Etelka, Gál Andor és Tóth László nevével együtt), amikor a Budapesti Operaház táncosainak Debrecenben tartott balett-estjéről tudósítottak (A Pénteki Balett-Estről..., 1950). Bár Solymossynak nem volt esélye tovább lépni a hivatalos ranglétrán ebben a jeles magyar intézményben, mert a korábban részletezett okok miatt el kellett hagynia az országot, az Operaházi időszak alatt táncolt szerepei alapján Solymossyra mint szólistára és nem mint magántáncosra emlékezhetünk a balett világában.

Az Opera DIGItárból (n.d.) hiányzik még egy adat a balett-táncosok, köztük Solymossy közreműködéséről Julij Meitusz *Ifjú gárda* című operájának 1953. december 20-án Budapesten először színre került előadásán (Kultúra - Opera - Mejtusz: Az ifjú gárda, n.d.). A Tanka és Balás (2005, p. 302) által idézett Solymossy meglehetősen visszafogott lelkesedéssel beszél az operáról, amelyet „fegyverrel a kézben” táncoltak, és megállapítja, hogy a nézői érdeklődés hiánya miatt csak öt előadás volt, az elsőt csak Rákosiék meghívott V.I.P.-vendégei, a negyediken pedig mindössze öt fizető néző. Gelencsér és társai (1984) könyvében *Az ifjú gárda* 1953. decemberi bemutatójáról és 1954-es műsorra tűzéséről is értesülünk, azonban csak a monstre méretre utaló információkkal, de a szereposztásra vonatkozó adatok nélkül. Az akkori hivatalos kritikák jelentős áttörésként emlegették az előadást (Gelencsér et al., 1984; vö. Tanka & Balás, 2005). Ennek ellenére a valódi cél csupán az volt, hogy cáfolják a szovjet opera elhanyagolásának vádját (Gelencsér et al., 1984).

Az Operaházi előadásai mellett más balett esti programjairól is van bizonyíték. Például egy 1953-as szórólap szerint, amely a Katona József Bács-Kiskun Megyei Könyvtár egyik anyaga (10. ábra), Solymossy a bajai Művelődési Házban tartott balett-esten vett részt Galambos Iván, Rácz Boriska és Maross Éva operaházi táncosokkal együtt. A műsorban szerepelt a palotás Erkel Ferenc *Hunyadi László* című operájából, Gounod *Faustjából* egy jelenet, Weber *Rondója*, Csajkovszkij *Diótörőjének* első felvonásából egy jelenet, Verdi *Traviatájából* a spanyol tánc, Delibes *Pizzicato polkája*, Bartók *Gyermekeknek* című művéből egy darab, egy jelenet Kenessey *A keszkenőjéből*, a toborzó jelenet Strauss *Cigánybárójából*, egy jelenet Csajkovszkij *A hattyúk tavából*, Járdányi *Melódia*, egy tánc Lehár *A mosoly országából*, Strauss *Kék Duna keringője* és egy részlet Smetana *Az elcserélt menyasszony* című művéből (Országos Filharmónia Szegedi Kirendeltsége - Lippói Gyula, n.d.).

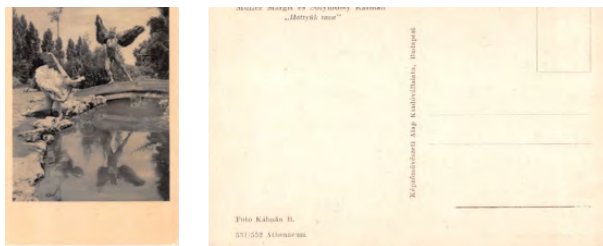
10. ábra: Szórólap a Bajai Városi Művelődési Központban tartott balett-estről Solymossy Kálmánnal és más operaházi táncosokkal (Országos Filharmónia Szegedi Kirendeltsége - Lippói Gyula, n.d.)

Szeverényi (2014a) Mrongovius (2014) alapján gyorsnak tartja Solymossy balettkarrierjének előrehaladását. Hozzáteszi, hogy Solymossy 1949-ben már szólótáncos volt, és Atyimás (2014) szerint Nádas mellé balettmesteri asszisztenssé nevezték ki. Bár az Opera alapján DIGItár (n.d.) adatai alapján Solymossy első szerepe 1946-1947-ben a *Petruska* egyik kocsisa volt, igaz, hogy a Royal Revü Varieté Erzsébet körút 31. szám alatti esti revüelőadásának 1949-es szórólapján Solymossy a szólótáncosok között szerepel olyan műsorszámokban, mint a *Mézeskalács*, a *Chopin* és az *Anna bál* (Az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet által rendelkezésre bocsátott szórólap). A cikk szerzője nem talált bizonyítékot arra, hogy Solymossy a korábban említettek szerint balettmestersegéd lett volna, ennek ellenére tapasztalt táncosként a balettkiskolában demonstrátor vagy társulati korrepetitor lehetett, aki alkalmanként próbákat vezetett, és felkérhették, hogy időnként helyettesítse Nádasit. Mivel Nádas maga balettmesterként a balettkiskola táncosainak technikai fejlesztéséért, Harangozó koreográfusként, Horváth Margit pedig a gyermekrepetitoraként volt felelős (Bolvári-Takács, 2013), Solymossy akár alkalmi tanítói feladatokat is elláthatott, még ha erről nincs is feljegyzés. Ráadásul akkoriban még nem létezett a különböző beosztások és címek pontos azonosítása. Az operaházi évkönyvek (*A Magyar Királyi Operaház Évkönyve*, 1925–1944 idézi Bolvári, 2014), illetve a Magyarország Tiszti Cím és Névtárának (*Magyarország Tiszti Cím És Névtára*, 1873–1937 idézi Bolvári, 2014, p. 17) tanúsága szerint Nádasit

is különféle címekkel illették 1937-1950 közötti, a balettiskola élén töltött időszakában, mint például „a tánciskola vezetője”, „a balettiskola tanára”, „balettmester”, „táncitanító”, avagy „a balettiskola tanára”.

Függetlenül attól, hogy Solymossy előmenetele során az Operaház balettkolájában tanított-e vagy sem, balettképzése és így személyes technikai fejlődése két neves és hatékonyan együttműködő balettmester és koreográfus kezében volt. Nádas Ferenc balettmester a balettktatás pedagógiai és technikai részét látta el, míg Harangozó Gyula a koreográfiákra koncentrálhatott. A táncosok gyors fejlődése részben annak volt köszönhető, hogy Harangozó, amikor a következő balett szóját képzelte el, arra kérte Nádasit, hogy vonja be a képzési programjába azokat a technikákat, amelyek magasabb technikai felkészültséget igényelnek (Harangozó, 1971 idézi Bolvári-Takács 2013). Ennek következtében a táncosok folyamatosan új kihívásokkal szembesültek, ami a táncosok profizmusát eredményezte. „Addig kellett szórniunk a spárgákat a levegőben, amíg nem tapsoltak, vagy bele nem „pusztult” a táncos” – emlékszik vissza Solymossy (Tanka & Balás, 2005, p. 302). Gelencsér et al. (1984) szerint a Diótörő 1950-es bemutatója előtt a szovjet mesterek, Vajnonen és Armasevszkaja nagymértékben kibővítették a corps de ballet-t azzal, hogy széles körű tehetségkutatással amatőr balettkiskolákból, kurzusokból és együttesekből toboroztak táncosokat. A szigorú képzés elengedhetetlen volt egy jól összehangolt balettkar kialakításához. A balettegyüttes létszáma akkoriban 110 fő körülire duzzadt (Gara, 2018; Gelencsér et al., 1984). Ez segíthette elő Solymossy felemelkedését, hogy a ranglétrán 1951-ben szólistává emelkedhessen. Másfelől azonban az ilyen megnövekedett létszám sokak számára akadály is lehetett az előrelépésnek. Az eddigi legjelentősebb magyar tánckritikai folyóiratban, a Táncművészetben Solymossy teljesítményét más fiatal művészek mellett Nádas balettmester felesége is méltatta, azt állítva, hogy „Az Operabalett sokat dolgozik azon, hogy a két színházat, az Operaházat és a Városi Színházat (ma Erkel Színház) balett-táncosokkal lássa el. Olyan táncosok nélkül, mint Eck, Füleki, Balogh, Szilágyi és Solymossy, ez elképzelhetetlen lenne” (Nádas, 1953). „Kálmán nagyon jó táncos volt. Láttam őt az Operaházban. Ő volt az is, aki elvitt Jeszenszky Endre balettkiskolájába,– emlékszik vissza elismerően a Drezdai Operett egykori balerinája (I. Heydenbluth, személyes közlés, 2021. április 4.). Solymossy nemcsak tehetséges táncos volt, hanem szórakoztató mesélő is, amikor a tánc szeretetéről vallott.

A hattyúk tavában a varázslót alakítottam, amely azonban egy mimi-kus szerep volt, és nem nagyon fűlt hozzá a fogam, hogy csak sétálok a színpadon, ijesztgetem a hattyúkat és a nézőket. Ezért engedély nélkül megváltoztattam a koreográfiát és táncos szerepet kreáltam belőle. A közönség tombolt, nem akartak leengedni a színpadról. Az orosz művészeti vezető viszont a haját tépte és azt ordibálta, hogy a táncművészetben a koreográfia megváltoztatása halálos bűn! Azt feleltem: mester, táncolni szeretnék, nem pedig sétafikálni a színpadon. Erre hátat fordított, és amíg itt volt, nem táncolhattam a szerepet. De amikor elment, folytattam! És csodálatos módon, azóta A hattyúk tavában ez a legnagyobb szerep, és végigtáncolják (Tanka & Balás, 2005, p. 302).

11. ábra: Müller Margit és Solymossy Kálmán *A hattyúk tavában* (1954) egy képeslapon (Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest & Kálmán, n.d.)

A hattyúk tava 1951-es, Messzerer által koreografált budapesti operaházi bemutatóját illetően a Varázsló szerepét mimikusként, ellenben az 1977-es előadásban komoly technikai tudást igénylőként írják le (*A Hattyúk Tava (Balett): Magyarországi Bemutatók*, n.d.).

Egy másik, Tanka és Balás (2005) által megosztott anekdota arról szól, hogy Solymossy az előadás végén Belzebub szerepében magára vonta a közönség figyelmét. Feltehetően az Erkel Színházban (akkor Városi Színház) 1953-ban a *Walpurgis-éj* című balett-est végén, amely a következő balettek híres balettrészeit tartalmazta, az Opera Digi Tár szerint ebben a sorrendben: *Hattyúk tava*, *Diótörő*, *A kendő*, *Az elcsérült menyasszony*, *Polovec táncok* és *Faust* (5. felvonás első jelenete, *Walpurgis-éj*), Vashegyi Ernő koreográfiája (Opera Digi Tár, n. d.), vagy magában az opera, a *Faust* fináléjában Solymossy kedves emlékét idézi fel, amikor Belzebubként két égő fáklyával táncolt. Miután a fináléban egy üst tetején szerepelt, elmondása szerint a korábban körülötte kavargó füstkoszorút belélegezve, majd, egy spárgával leugrás közben azt hirtelen kilélegezve nyugtázta le a közönséget, amikor meghajlaskor rá került a sor. Ezután állítólag az ünnepezt balerina, Kálmán Etelka megkérte Vashegyi Ernő művészeti vezető koreográfust, hogy Solymossy ne csináljon ilyen túlzó mutatványokat. Ekkor Vashegyi intett Solymossynak, és megkérdezte: „Hallottad, hogy mit mondott a művésznő?”. És amikor Solymossy azt mondta, hogy igen, Vashegyi hozzátette: „És tudod, hogy mit kell csinálni?”. „Tudom” – felelte Solymossy. „Ezzel meg vagy elégedve, Etelka?” fordult, Vashegyi a balerina felé, aki erre azt mondta, hogy igen. Ezután, amikor visszafordult, Vashegyi állítólag odasúgta Solymossynak: „Nagyszerű voltál, Kálmán, továbbra is úgy csináld, ahogy eddig” (Tanka és Balás, 2005, p. 302).

Az Ausztráliai Kisújság szerint (Szeverényi, 2014a, 2014b) eközben az 1955-ben alapított balett-társulatában, a Mátra Balettben szólótáncos és koreográfus volt. Tanka és Balás (2005) könyvében azonban Solymossy 1954-től szerepel a Mátra Balett szólistájaként és egyik koreográfusaként. Az Arcanum Digithecaban további említések találhatók a társulatról. Az egyik 1956. június 26-i, amely a Mátra Balett június 30-i, a Kulich Gyula téri Szabadtéri Színpadon tartott előadását népszerűsíti, a fellépőkre mint a Magyar Állami Operaház táncművészeire, Nádas Hella, Nádas Imre és Solymossy Kálmán táncművészekre, valamint a Mátra Balett Együttesre hivatkozva. Egy kis fényképet is mellékeltek, amely „egy jelenetet” ábrázol hét „fiatal táncossal”: két férfi és négy női táncos bokáig érő, fodros szoknyát visel kétoldalt, közepén egy ötödik balerina (Új Világ, 1956, p. 2).

Az „önszerveződő balettegyüttesről” egy másik említés a neves magyar táncművészeti folyóiratból, a Táncművészetből származik, szintén 1956-ból, röviden hírül adva az együttes augusztus 4-i és 5-i fellépését a Városmajori Szabadtéri Színpadon, amelyet a Magyar-Szovjet Társaság II. és XII. kerületi szervezete és a Budapest II. és XII. kerületi Tanács Művelődési Osztálya közösen szervezett. A rövid hír közreműködőként jelöli meg Nádas Hellát, Nádas Imrét és Solymossy Kálmánt, az Állami Operaház táncosait is. Beszámol arról, hogy „(...) többek között két hosszabb produkciót (*Vasárnap délután* és *Cigánytánc*) adnak elő. A koreográfiákat Nádas Imre és Solymossy Kálmán tervezte” (A Mátra Balettegyüttes ..., 1956). Az megfogalmazása arra utalhat, hogy a média és a közönség számára az Operaház táncosai – még ha ebben az esetben maguk is az együttes részei voltak – nyilvánvalóan nagyobb vonzerőt jelentettek, mint a kevésbé híres balettegyüttes önmagában. Ennek ellenére a Mátrai Balett létezése egyértelműen dokumentálva van ezekben a forrásokban. Hogy a formációt maga Solymossy szervezte-e és pontosan melyik évben, nem derül ki. Koreográfusként azonban kifejezetten őt nevezik meg. Emellett az, hogy őt és két kollégáját az Operaház táncosaiként említik, arra utal, hogy ők lehettek a produkció szólótáncosai.

Táncos pályafutásának következő állomása (és egyben a táncosból koreográfussá és pedagógussá válás kezdete) 1956 decemberében, Magyarország elhagyása után kezdődött Baden-bei-Wienben, ahol az emigráns zenészeket, színészeket és balett-táncosokat gyűjtötték egybe. Ott Solymossy és Galambos Iván tizenhat táncossal megalapította a Szabad Magyar Kamarabalettet (OSZMI, 2018; b; Tanka & Balás, 2005), amelynek vezetője és egyben táncosa is volt Solymossy, mint már említettük. A társulat másfél év után feloszlott, mivel tagjai a világ különböző pontjain próbáltak új otthonra lelni. Solymossy életében ez 1958-ban történt, amikor Ausztráliában telepedett le.

Melbourne-be érkezve korlátozott munkát talált a balett világában. A 7-es televíziós csatornánál dolgozott és lépett fel (Mrongovius, 2014). Ebből az időszakból az Ausztrál Nemzeti Archívum egyik fotója és annak felirata (Photograph 7501831 | Destination Australia, n.d.) a lett származású táncosnő, Vija Vetra partnereként mutatja be Solymossyt, aki „televíziós és színpadi fellépések révén hagyományos európai táncokat hozott Melbourne-be”. Egy másik forrás, Sharyne Jewell (Jewell, S., személyes közlés, 2021. március 7.) szintén említi Solymossy televíziós szerepléseit. Továbbá egy 1963-as újságoldal fotója, amely egy új csatorna, a Network 10 (10-es csatorna) elindítását hirdeti, és amelyet a Twitter fotóblobstore-on osztottak meg (Andrew @TelevisionAU, 2018), tájékoztatja az olvasókat a Solymossy Music and Ballet Academy televíziós debütálásáról, amelyben Solymossy Kálmánt a darabok szólótáncosaként jelentik be. A műsoron a *Tűztánc*, *Clair de Lune* szerepelt, és egy jelenet a *Faust*ból. A balettakadémián készített koreográfiáiban betöltött, már említett szerepei mellett 1960-ban ő volt a népszerű trinidadai ragtime és honky-tonk zongorista, Winifred Atwell⁵ ausztráliai turnéjának fő táncosa (On This Day, 2020; 1970; Mrongovius, 2014, idézi Szeverényi, 2014a).

.....
⁵Winifred Atwell (1914-83) - „The Amazing Miss A” - korának egyik legnépszerűbb ragtime-zenésze volt, két brit listavezető kislemezzel, 11 Top 10-es slágerrel az 1950-es években, és fekete művészként egymillió lemezt adott el az Egyesült Királyságban. 1970-ben Sydneyben telepedett le (National Film and Sound Archive of Australia, n.d.).

7. TOVÁBBI KULTURÁLIS LÁBNYOMOK

Miután 1989-ben visszatértek Melbourne-be, Solymossy az Ausztrál Magyar Magazin TV Egyesület elnöke lett, és a magyar hírek műsorvezetője a Rádió 3ZZZ-ben, 2012-ig felesége, Elizabeth segítségével egészen az asszony haláláig (Fejes, 1999; Mrongovius, 2014; Kultúra - Balett - Solymossy Kálmán, é.n.; OSZMI, 2018; Tanka & Balás, 2005, 2009). A saját műsorok mellett a magyar televíziók által készített műsorokat is sugározták. Solymossy Kálmán 2000-től 2014-ben bekövetkezett haláláig az amerikai magyar Panoráma Világmagazinnak is dolgozott (Tanka & Balás, 2009).

Kurunczi & Balás (2005) az Ausztrál Magyar Magazin Televízió történetéről szóló cikkében beszámol a melbourne-i magyarok számára sikeres, a magyarok életének egyik fénypontjaként számon tartott műsor működéséről. A magazin televízió nem sokkal azután indult el, hogy Solymossyt felkérték, hogy vegye át egy „videoklub” vezetését, amelyhez 1996-ban csatlakozott. Bár balett-táncosként igyekezett kivonni magát a feladat alól a televíziózásban való járatlansága miatt, jó szervezőképességét elegendőnek tartották a posztra. Három hónapos próbaidőre átvette az elnökséget. Egy magyar televízió elindításának gondolatát dédelgette. Először a 31-es csatornához fordult, hogy megtudja, lehetne-e magyar műsort sugározni a közösségi csatorna égisze alatt. Ekkor, Rosemary Field, a St. Kilda Access (SKA) Television – egy önkéntesek által működtetett közösségi médiacsoport (Wiser Directory, 2021) – egy bájos munkatársa segítőkészen felajánlotta neki, hogy csatlakozzon hozzájuk, és elmagyarázta neki, hogyan kell egy félórás műsort készíteni, hogy az adásba kerülhessen (Kurunczi & Balás, 2005).

1997 márciusában Barkóczy Ronald, egy hivatásos filmproducer szintén felajánlotta Solymossynak a segítségét a Magyar Televízió elindításában. Végül az ismert rádiós, Ámon Antal kapcsolata révén Dunavölgyi Péter, a Magyar Televízió egyik főmunkatársa küldött Solymossy stábjának egy félórás műsort, amelyet a 31-es csatorna szívesen fogadott és angol felirattal vetített. Ettől kezdve a félórás hírműsorokat rendszeresen küldték Magyarországról Melbourne-be (Kurunczi & Balás, 2005).

Solymossy azonban már azon gondolkodott, hogyan tudna ő munkatársaival egyetemben helyi műsorokat készíteni. Egy Fejes Istvánnak adott interjúbán (1999) Solymossy bevallotta, hogy azért látogatott el Pécsre, hogy köszönetét fejezze ki Békés Sándornak és a Pécsi Regionális Stúdióknak, és megbeszélje a további együttműködés lehetőségeit. Az interjú szerint a félórás magyar adás – amelynek egyik részében az ausztriai magyarok életéről, másik felében a dél-dunántúli régió lakóinak szokásairól, mindennapjairól szóló tudósítások szerepeltek – ezután hétfőnként 18 órakor került adásba (Fejes, 1999). A saját gyártás anyagi hátterét támogatók felkutatásával kellett előteremteniük. Rövid időn belül háromszáz támogatót találtak, akik több ezer dollárnyi törzstőkét gyűjtöttek össze a műsor gyártásához. Ahhoz, hogy a kamerákat és a filmvágó gépeket meg tudják vásárolni, további pénzt kellett gyűjteni olyan rendezvényeken keresztül, mint például egy irodalmi est vagy egy bál (Fejes, 1999; Kurunczi és Balás, 2005). A Magyar Televízió első saját műsorát 1997 októberében sugározták, amely Kancsár Imre, az ausztriai Kisújság főszerkesztőjének temetéséről tudósított. A Kurunczi & Balás (2005) által idézett Solymossy Kálmán a következő szavakkal emlékezik vissza ennek az időszaknak a viszontagságaira.

Izgatottan készültünk a bemutatkozásra. Este hattól reggel négy óráig dolgoztunk a filmen, és amikor vissza akartuk nézni a produkciót, lerobbant a számítógép. A tízórás munkánk kárba veszett, s másnap kezdhettük előlről. Bár a a tanulópénzt megfizettük, ettől kezdve folyamatosan kerültek képernyőre a saját műsoraink, a nézők meglegedésére (Kurunczi & Balás, 2005).

Ettől kezdve tehát a saját műsoraikat sugározva jelentek meg folyamatosan a képernyőn.

Némi belső nézeteltérés után, amely az Ausztrál Magyar Televízió csapatának szétválásához vezetett, a Solymossy Kálmán és felesége, Elizabeth által irányított csapat az Ausztrál Magyar Magazin Televízió nevet kapta. Rendszeresen tudósítottak a helyi eseményekről, így a nemzeti (pl. március 15., június 4. a trianoni békeszerződés emléknapja, Szent István napja - augusztus 20. és október 23.) vagy vallási ünnepekről (pl. húsvét és karácsony), egyéb megemlékezésekről és a magyar egyesületek fontosabb eseményeiről. Filmportrékat, illetve interjúkat sugároztak magyar művészekről, egyházi tisztségviselőkről, például Mészáros Andor és Antal Sándor szobrászművészekről, Csutoros Hajnal és Rácz Judit festőművészekről, Csiha Kálmán erdélyi püspökről, Bíró Sándor plébánosról és Dézsi Csaba atyáról. A magyar értékeket őrző és a közösség értékes tagjait bemutató audiovizuális archívumuk több száz műsora között bemutatkozott a Melbourne-i Magyar Kultúrkör, valamint Vida Tamás nyugat-ausztráliai hivatásos kőgyőfő és költő is. A magazin televízió munkáját nagyban segítette a magyarországi alkotók, így Kurunczi Margit szerkesztő-műsorvezető és a Duna Televízió együttműködése és közreműködése (Kurunczi és Balás, 2005).

Solymossy Kálmán és Elizabeth életében az Ausztrál Magyar Magazintelevízió kéthetente vasárnaponként 23 órakor harminc percig volt műsor⁶, amelyet Papp Szilvia, Teleki Ilona, Parádi Eszter, Benedek István és Barkóczy Ronald műsorvezetők, valamint Hipping Szilveszter és Dvornitzky András operatőrök segítettek tovább. A televíziót adományokból és a csapat odaadásával tartották fenn, legfőképpen Solymossy Kálmán igazi elhivatottságával, „aki különleges egyéniségével egyedi hangulatot varázsolt az adásokhoz” (Kurunczi és Balás, 2005).

Solymossy Kálmán minden viszontagság ellenére sikeresen alkalmazkodott és beilleszkedett az ausztrál életbe. De ami a legfontosabb, hogy tevékenységével számos területen jelentősen hozzájárult Ausztrália kulturális életéhez (Mrongovius, 2014, idézi Szeverényi, 2014a) és Az ausztráliai magyar közösséghez. Nemcsak hogy sikeresen nézett szembe a színpad világtól való megfosztottsággal és küzdött le a társadalmi kirekesztettséget 1956-os, Magyarországról való menekülését követően, hanem külön erőfeszítéseket téve, kemény munkával és belső motivációjával, valamint örök optimizmusával képes volt művészi tehetségét egy magasabb szinten újrateremteni, megalapítani és fenntartani balett iskoláját. Eközben koreografált, balettelőadásokban szerepelt, szervezte és részvételével erősítette a Magyar Művészeti Fesztivált egy számára új világban. Táncpedagógusként nem

⁶ A műsort az idézett források szerint az évek során különböző időpontokban sugározták (Fejes, 1999; vö. Kurunczi & Balás, 2005). Emellett az Ausztráliai Kisújság 2012. februári száma szerint a Melbourne-i Magyar Televízió (MHTV) vasárnaponként 16:30-kor sugározta a 31-es csatornán (Szeverényi, 2012).

egyszerűen balettmozdulatokat tanított, hanem példát mutatott és reményt adott tanítványainak, akiket mind anyagilag, mind szellemi-lelki alapon támogatott. Végezetül pedig az őt Ausztráliában befogadó és megbecsülő társadalomnak, valamint a világ magyar közösségének viszonzásul azt adta, hogy televíziós műsorán keresztül megőrizte és népszerűsítette a magyar és az ausztráliai magyar kultúra értékeit.

8. KONLÚZIÓ

Bár ez a tanulmány nem zárta ki a Solymossy Kálmán pályafutásával kapcsolatos valamennyi bizonytalanságot, mégis feltárta életének egy gazdag és eddig kevésbé ismert időszakát, és nemcsak a magyar közösség, hanem az ausztrál társadalom jóval szélesebb spektrumának kulturális és művészeti életére tett hatását. Ráadásul a jelen tanulmány méltó kiegészítője lehet annak a kevés példának, amelyek megpróbálják rehabilitálni azokat a művészeket, akik bár elhagyták az országot, mégis megérdemlik a figyelmet. Sokan kényszerültek emigrációba, köztük több olyan művész és balett-táncos, akikre azért érdemes emlékezni, mert megőrizték emberségüket, és másodsor is sikerült kivívniuk a közvélemény elismerését, annak ellenére, hogy Magyarországon nem tudták folytatni pályafutásukat.

Solymossy Kálmán pályájának felidézését méltóképpen fejezhetjük be Dózsa Imre egy interjúból elhangzott záró gondolatával: „A táncművészet borzasztó mulékony és nyomtalanul tűnnek el nagyszerű előadások, nagyszerű teljesítmények. Pedig erre van szüksége mindenkinek, aki a művészettel foglalkozik, hogy meg tudjuk becsülni az elődeinket” (mara222100, 2011).

12. ábra: Elizabeth Mrongovius és Solymossy Kálmán a Mrongovius testvérek és feleségeik által a Solymossy Kálmánra emlékező kiállításra a Melbourne-i Magyar Ház Faith Ferenc Könyvtárában 2014. október 26-án biztosított képen (Atyimás, 2014).

Ahogy Szeverényi László, az Ausztráliai Kisújság szerkesztője felidézte: „Kálmán a magánszférát illetően meglehetősen zárkózott volt. Még élete vége felé sem fogadott el személyes segítséget. Mi, akik vele voltunk és segítettük őt sikeres melbourne-i pályafutása kezdetén, örökre megőrizzuk emlékezetünkben” (Szeverényi L., személyes közlés, 2021. március 13.).

Irodalomjegyzék

- Aceto, M. (2012). Developing the Dance Artist in Technique Class: The Alteration Task. *Journal of Dance Education*, 12(1), 14–20. <https://doi.org/10.1080/15290824.2011.569296>
- Andrew @TelevisionAU. (2018, September 25). *and Sydney's new TV station will have the call-sign TEN10; Image of a page of a newspaper or TV* [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/televisionau/status/1044430865088925696>
- APA Citation Generator. (n.d.). Scribbr.Com. Retrieved February 26, 2022, from <https://www.scribbr.com/apa-citation-generator/>
- Arcanum Digitális Tudománytár. (1989). *Arcanum Digitális Tudománytár*. <https://adt.arcanum.com/hu/>. Retrieved November 23, 2021, from <https://adt.arcanum.com/hu/>
- Atyimás, E. (2014). Októberi beszámoló. *Híradó*, 22(11), 7. <https://adoc.pub/hirado-meghivo-hungarian-community-centre-s-monthly-newslett.html>
- Australian Ballet Comique: programs and related material collected by the National Library of Australia* | National Library of Australia. (n.d.). National Library of Australia. Catalogue. <https://catalogue.nla.gov.au/Record/3526229>
- Ballet's TV Debut*. (n.d.). [Jpg image of a newspaper page]. <https://pbs.twimg.com/media/Dn6S5hhVAAET1nm.jpg:large>
- Blue Cabaret's Victory bombshell show*. (n.d.). Eventbrite. <https://www.eventbrite.com.au/e/blue-cabarets-victory-bombshell-show-tickets-131654035765>
- Bogár, R. (2011). Napló. *Táncstudományi Közlemények*, 2(2), 4–10. http://real-j.mtak.hu/15611/1/TTK_2011_2.pdf
- Bolvári-Takács, G. (2011). *A művészet megszelídítése. Folyamatok és fordulatok a művészetpolitikában 1948–1956*. http://real.mtak.hu/21385/1/Muveszet_megszeliditese_teljes_u_200208.23787.pdf
- Bolvári-Takács, G. (2013). Adatok az operaházi balettiskola 1945 utáni történetéhez. In G. Bolvári-Takács, J. Fügedi, K. Mizerák, & A. Németh (Eds.), *Kultúra - érték - változás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban* (pp. 32–37). http://real.mtak.hu/21373/1/Adatok_operahazi_balettiskola_1945_utan_korr_u_191136.464949.pdf
- Bolvári-Takács, G. (2014). *Táncosok és iskolák: Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből*. Gondolat.
- Brundage, A. (2017). *Going to the Sources: A Guide to Historical Research and Writing* (6th ed.). Wiley-Blackwell.
- Comedy Capers? (1970, May 30). *The Bulletin*, 92(4706). <https://nla.gov.au/nla.obj-1161581278/view?sectionId=nla.obj-1455557576&partId=nla.obj-1161618688#page/n19/mode/1up>
- Corwin, M. (2008). Blood in the Water at the 1956 Olympics. Political turmoil between Hungary and the Soviet Union spills over into an Olympic water polo match. *Smithsonian Magazine*. <https://www.smithsonianmag.com/history/blood-in-the-water-at-the-1956-olympics-1616787/>
- The Editors Of Encyclopaedia Britannica. (2022, February 1). *Mátyás Rákosi* | prime minister of Hungary. Encyclopedia Britannica. Retrieved November 19, 2021, from <https://www.britannica.com/biography/Matyas-Rakosi>

- Fejes, I. (1999). Balettművész, televíziós magyar Ausztráliában. *Magyar Sajtó*, 40(6), 14. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarSajto_1999/?query=SZO%3D%28G%C3%A1ll%20Edit%29&pg=165
- Fuchs, L. (2007). *Száz év tánc: Bevezetés a tánc XX. századi történetébe*. L'Harmattan.
- Fuchs, L. (2013). A neoavantgárd tánc. Aszinkronban. In *Színészképzés: neoavantgárd hagyomány* (pp. 119–162). Színház- és Filmművészeti Egyetem.
- Gara, M. (2018). Az első szovjet-típusú magyar balett. In *Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez* (Vol. 3, pp. 192–206). Magyar Táncművészeti Egyetem. <http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/05/OTKA-forr%C3%A1sk%C3%B6tet-3.pdf>
- Gazda, J. (2006, October 28). A Golgota útja. *Háromszék Megyei Tükör*, 10.
- Gelencsér, A., Körtvélyes, G., Staud, G., Székely, G., & Tallián, T. (1984). *A Budapesti Operaház 100 éve*. (G. Staud, Ed.). Zeneműkiadó.
- Hannigan, S. (2014, August 29). *Legacy.com for The Age*. Legacy.Com. Retrieved February 14, 2021, from <https://www.legacy.com/obituaries/name/kalman-solymossy-obituary?pid=172265191>
- Harangozó, G. (1971). Mozaikok az operai balett és pályám történetéből. *Táncművészeti Értesítő*, 9(1), 64–79.
- A hattyúk tava (balett): Magyarországi bemutatók*. (n.d.). Wikipedia. Retrieved March 10, 2022, from [https://hu.wikipedia.org/wiki/A_hatty%C3%BAk_tava_\(balett\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/A_hatty%C3%BAk_tava_(balett))
- Heydenbluth, Ildikó, (07.02.2021). Personal communication [text message & video chat]
- Herald And Weekly Times. (1964a). *Kalman Solymossy twirls two of the leading dancers who will appear in his ballet "The White Elk."* They are Maria Palfia (left) and Helen Brinblecombe. [Photograph]. WorldCat. <https://www.worldcat.org/title/kalman-solymossy-twirls-two-of-the-leading-dancers-who-will-appear-in-his-ballet-the-white-elk-they-are-maria-palfia-left-and-helen-brinblecombe/oclc/795647147>
- History*. (n.d.). Utassy Ballet School. <https://www.utassyballetschool.com.au/history-utassy-ballet-school/>
- In Competition - Feature Films Sissi, Schicksaljahre Einer Kaiserin*. (n.d.). The Festival de Cannes World. Retrieved February 28, 2021, from <https://www.festival-cannes.com/en/films/sissi-schicksaljahre-einer-kaiserin>
- Inspiring women to dance like a diva. (2017, January 18). *Blue Mountains Gazette*. <https://www.bluemountainsgazette.com.au/story/4400761/inspiring-women-to-dance-like-a-diva/>
- Jewell, S. (2021, March 7). Personal communication [email].
- Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, & Kálmán, B. (n.d.). Müller Margit és Solymossy Kálmán "Hattyúk tava" [Photo in picture postcard]. In *Müller Margit és Solymossy Kálmán "Hattyúk tava."*
- ko. (1960, June 1). Szívvel táncolt a magyar balett. *Dél Keresztje Független Magyarország*, 3.
- Koós, L. (2017, June 16). Egy ügyes motoros - NSO. *NSO.Hu*. https://www.nemzetisport.hu/egyeb_egyeni/egy_ugyes-motoros-2575405

- Kuncz, E. (1997). *Magyarok Ausztráliában* (I. Diószegi, Ed.). Teleki László Alapítvány. https://kisebbsegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/magyarsag-kutataskonyvtara/Magyarok_ausztraliaban.pdf
- Kurunczi, M., & Balás, R. (2005, July). Népszerű magyar tévé Melbourne-ben, Panoráma 2005. július, augusztus. *Dunavolgyipeter.Hu - TV Történelem Hiteles Forrásból*. Retrieved October 31, 2021, from https://www.dunavolgyipeter.hu/rolam_megjelent_irasok/2000-es_evek/nep-szeru_magyar_teve_melbourne-ben__panorama_2005__julius_augusztus
- Népszerű magyar tévé Melbourne-ben. *American Hungarian Panorama.*, 7(4), 34. *Worldwide Magazine/Magyarok a Nagyvilágban/A nyugati magyarság képes magazinja*
- Kürti, L. (2017, November). „Kinizsit látsz véres ajakkal”: A tánc történeti kutatás sarokpontjainak kérdése. In G. Bolvári-Takács & G. Perger (Eds.), *VI. Nemzetközi Tánc tudományi Konferencia: Táncművészet és Intellektualitás* (pp. 159–171). Magyar Táncművészeti Egyetem.
- Kultúra - Balett - Solymossy Kálmán. (n.d.). MTVA Archívum. Retrieved February 28, 2021, from <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-dnIv-Mlk5OVdtOWFuVHglK0VkoHBSUT09>
- Kultúra - Opera - Mejtusz: Az ifjú gárda. (n.d.). MTVA Archívum. Retrieved March 6, 2022, from <https://archivum.mtva.hu/photobank/item/MTI-FOTO-SHFTV-0s3YW5YNDUvWHBIWVJGdUpCUT09>
- Lanszki, A. (2020). *Bevezetés a táncsal kapcsolatos kutatások módszertanába*. Magyar Táncművészeti Egyetem. http://mte.eu/wp-content/uploads/2020/10/jegyzet_ok_web-1.pdf
- A Magyar Királyi Operaház Évkönyve (Vols. 41–60). (1925–1943–). Magyar Királyi Operaház Igazgatósága.
- Magyarok mindenfelé. (1962, November 29). *Délamerikai Magyarság*, 3.
- Magyarország Tiszti Cím és Névtára (I–XLV. évf.). (1873–1937). [Dataset]. Központi Statisztikai Hivatal.
- mara222100. (2011, April 13). *Lakatos Gabriella / film 3.rész/* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=5mAxtT0IjnM>
- Maths Jespersion {maths.jespersion1@comhem.se}. (1956, May 18). *Sissi (1955)*. IMDb. Retrieved February 28, 2021, from https://www.imdb.com/title/tt0048624/?ref_=rvi_tt
- Maths Jespersion {maths.jespersion1@comhem.se}. (1958, February 14). *Sissi - Schicksalsjahre einer Kaiserin (1957)*. IMDb. Retrieved February 28, 2021, from https://www.imdb.com/title/tt0050974/?ref_=rvi_tt
- A Mátra Balettegyüttes . . . (1955). *Táncművészet*, 6(8), 378. https://adt.arcanum.com/hu/view/TancMuveszet_1956/?query=M%C3%A1tra%20Balettegy%C3%BCttes&pg=407. „A Mátra Balettegyüttes augusztus 4-én és 5-én a Városmajori Szabadtéri Színpadon adott műsort”
- Mrongovius, W. (2014a, September 17). Ballet pioneer brought flair to the local stage. *The Sydney Morning Herald*. <https://www.smh.com.au/national/ballet-pioneer-brought-flair-to-the-local-stage-20140916-3fvnm.html>

- Mrongovius, W. (2014b, September 22). *The Age. Kalman Solymossy*. Tributes. The Age. Retrieved February 14, 2021, from <https://tributes.theage.com.au/obituaries/93764/kalman-solymossy/>
- Murber, I., & Weber, W. (2001). Heimat – Fremde – Heimat? Deskriptive Aspekte der Migrationsgeschichte ungarischer Flüchtlinge 1956/57 in Vorarlberg. *Kakanien Revisited*, 1–14. <http://www.kakanien-revisited.at/beitr/fallstudie/WWeber1.pdf>
- Nádasi, F. (1953). Az operaházi balett fiataljai. *Táncművészet*, 3(6), 183–186.
- National Film and Sound Archive of Australia. (n.d.). *The Amazing Winifred Atwell* | NFSA. Retrieved March 6, 2022, from <https://www.nfsa.gov.au/collection/curated/amazing-winifred-atwell>
- On This Day*. (2020, December 22). ArtSound FM 92.7. Retrieved February 28, 2021, from <https://artsound.fm/on-this-day/> The content of the 9th recording on the page (from 09:15 to 10:47) about „23 Oct: 1970 Margot Fonteyn begins four days at Canberra Theatre with The Australian Ballet, evading industrial action — intervention of Kalman Solymossy’s Australian Ballet Comique not needed.”
- Opera DIGItár. (n.d.). *Opera DIGItár: Solymossy Kálmán*. Retrieved March 6, 2022, from <http://digital.opera.hu/www/c16operadigital.01.02.php?as=1103&b-m=1&mt=0>
- Országos Filharmóna Szegedi Kirendeltsége - Lippói Gyula. (n.d.). *Balett-est* [Scanned image of a programme leaflet]. <https://Digital.Kjmk.Hu/>. https://digital.kjmk.hu/Gallery/530509_balett_est.pdf
- OSZMI. (2018). *Solymossy Kálmán*. Országos Színháztörténeti Múzeum és intézet (OSZMI). Retrieved February 28, 2021, from <https://szinhaztortenet.hu/person/-/record/OSZMI6488>
- Our Team*. (n.d.). Sharon Saunders Dancers. Retrieved February 14, 2021, from <https://sharonsaundersdancers.com/our-team>
- A pénteki balett-estről. . . (1950, July 23). *Néplap*, 3.
- Perugini, I. (2016, October 14). *Legacy.com for The Age*. Legacy.Com. Retrieved February 14, 2021, from <https://www.legacy.com/obituaries/name/kalman-solymossy-obituary?pid=172265191>
- Peura, A. (2017, June 22). *Legacy.com for The Age*. Legacy.Com. Retrieved February 14, 2021, from <https://www.legacy.com/obituaries/name/kalman-solymossy-obituary?pid=172265191>
- Photograph 7502022* | *Destination Australia*. (n.d.). Destination: Australia. National Archives of Australia. Retrieved November 1, 2021, from <https://www.destinationaustralia.gov.au/photographs/photograph-7502022>. „Mr Solymossy, 32, wrote and choreographed - and danced in - the ballet, *The White Elk*,”
- Sissi - Die junge Kaiserin* (1956). (n.d.). IMDb. Retrieved February 28, 2021, from https://www.imdb.com/title/tt0049762/fullcredits?ref_=tt_cl_sm#cast
- Solymossy, K., & Australien Ballet Comique. (1979). *Snedronningen*. Vejlbj Risskov Hallen.
- Stefka, I. (n.d.). *Stefka István portréi 2000–2003*. <https://Otvenhatarcai.Hu>. Retrieved February 26, 2022, from <https://otvenhatarcai.hu/bankuti-geza-akik-itt-hon-szenvedtek-ok-az-igazi-hosok/>

- Stephens, D. (2019, May 25). *Legacy.com for The Age*. Legacy.Com. Retrieved February 14, 2021, from <https://www.legacy.com/obituaries/name/kalman-soly-mossy-obituary?pid=172265191>
- Teachers' spotlight 2018/19. Placing teachers centre stage. (2018). *Dance Australia*, 219, 55–60. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.496928415301522>
- Special Correspondent. (1963). Dancer Talks of Future of Australian Ballet. *Music and Dance.*, 54(2), 23–24.
- St. Kilda Access Television - SKA TV. (n.d.). Wiser.Directory. Retrieved December 4, 2021, from <https://wiser.directory/organization/st-kilda-access>
- Szeverényi, L. (2000, May). Egy kis visszapillantás. A Magyar Ház Szövetkezet. *The Australian Kisújság*. https://epa.oszk.hu/03100/03118/00029/pdf/EPA03118_ausztraliai_kisujzag_2000_05.pdf
- Szeverényi, L. (2012, February). Melbourne-i Magyar Televízió - MHTV. *The Australian Kisújság*. Retrieved March 20, 2022, from http://epa.oszk.hu/03100/03118/00155/pdf/EPA03118_ausztraliai_kisujzag_2012_02.pdf
- Szeverényi, L. (2014a, October 23). In Memoriam. *Magyar Élet*. http://www.epa.hu/02200/02228/00271/pdf/EPA02228_magyar_elet_2014_42.pdf
- Szeverényi, L. (2014b). Balett pionír (úttörő – indító) aki felvirágzást hozott a helyi színpadokra: Kalman Solymossy. *The Australian Kisújság*. <https://www.australiankisujzag.net.au/joomla30/index.php/hirdeteseek>
- Szeverényi, L. (2014c). Solymossy Kálmán és a Melbourne-i sikeres kezdet. . . *Ausztraliai Kisújság*. <https://www.australiankisujzag.net.au/joomla30/index.php/hirdeteseek>
- Tanka, L., & Balás, R. (2005). Hátán vitte a határon a haldoklót. In L. Tanka & R. Balás (Eds.), *Ausztrália és Új-Zéland magyar világa. Hungarian World in Australia and New Zealand* (pp. 302–304). Mediamix.
- Tanka, L., & Balás, R. (2009). Siker a világot jelentő deszkákon. In L. Tanka & R. Balás (Eds.), *Magyarok a nagyvilágban - Akik által előbbre haladt a világ* (p. 267). Médiamix Kiadó.
- Toohy, L. (2014, September 22). *The Age*. Kalman Solymossy. Tributes. The Age. Retrieved February 14, 2021, from <https://tributes.theage.com.au/obituaries/93764/kalman-solymossy/>
- Ürmenyházi, A. (2015, June 17). *Essay - Hungarian Immigration in Australia - Obituaries Australia*. Australian Dictionary of Biography, National Centre of Biography, Australian National University. Retrieved February 28, 2021, from <https://oa.anu.edu.au/essay/13>
- Valuch, T. (2001). A Cultural and Social History of Hungary 1948–1990. In L. Kósa (Ed.), *In A Cultural History of Hungary* (pp. 249–349). Corvina-Osiris. http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:.....P2_PAGE_URI:tanulmanyok/1945_56/valuch
- Várkonyi, L. (n.d.). *Solymossy Kálmán, Pásztor Vera* [Photograph]. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet (OSZMI). <https://szinhaztortenet.hu/record/-/record/OSZMI176106> A fából faragott királyfi , 1952.03.15 Társulat: Magyar Állami Operaház, Budapest A fabáb: Solymossy Kálmán A királykisasszony: Pásztor Vera